

بیست و سه روز

با

غدیر

(از مدینه تا غدیر خم)

دکتر عدنان درخشان

درخشان، عدنان، ۱۳۵۲.
بیست و سه روز با غدیر / عدنان درخشان - تهران: مرکز
فرهنگی انتشاراتی منیر، ۱۳۸۲.
۶۰ ص.
ISBN 978 - 964 - 7965 - 05 - 7
فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.
کتابنامه به صورت زیرنویس.
۱. غدیر خم، ۲. علی بن ابی طالب علیه السلام، امام اول، ۲۳ قبل از
هجرت - ۴۰ ق. - اثبات خلافت، الف. عنوان.
۹ پ ۴ د / ۵ / ۲۲۳ BP ۲۹۷ / ۴۵۲
کتابخانه ملی ایران
۸۲ - ۲۶۲۴۸ م

با تشکر از مؤسسه گیتاشناسی که در تهیه
نقشه «مسیر حجة الوداع» ما را یاری کردند.

شابک ۷-۵-۰۵-۷۹۶۵-۹۶۴-۹۷۸-۷ ISBN 978 - 964 - 7965 - 05 - 7

بیست و سه روز با غدیر
دکتر عدنان درخشان
ناشر: مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر
نوبت چاپ: هفتم (با تجدید نظر و اضافات) / ۱۳۸۸
تیراژ چاپ‌های قبلی: ۶۶۰۰ نسخه
تیراژ چاپ هفتم: ۳۰۰۰ نسخه
چاپ: صاحب کوثر

دفتر مرکزی: خیابان مجاهدین، چهارراه آبسردار، ساختمان پزشکان، واحد ۹ تلفن و فاکس: ۷۷۵۲ ۱۸ ۳۶ (خط ۶)
فروشگاه: تهران، خیابان ایران، خیابان مهدوی پور، پلاک ۶۴ تلفن: ۶۴ ۸۰۱ ۳۳۵ (خط ۴) ۷۵۲ ۱۸ ۳۶ (خط ۵) (۰۹۳۵)

وب سایت: <http://www.monir.com>
پست الکترونیک: info@monir.com

دیگر مراکز پخش: نشر آفاق، ۲۲۸۴۷۰۳۵ * نشر نیک‌معارف، ۶۶۹۵۰۰۱۰ * نمایشگاه کتاب اعراف، ۲۲۲۰۸۵۲۹
دارالکتب الاسلامیه، ۵۵۶۲۰۴۱۰ * نشر رایحه، ۸۸۹۷۶۱۹۸ * پخش آینه، ۳۳۹۳۰۴۹۶

۱۰۰۰ تومان

ویرایش سوم این کتاب، در سال ۱۳۸۴ به مدت ۲۲ روز در ستون
«از مدینه تا غدیر» در روزنامه همشهری به چاپ رسیده است.

با تشکر از اساتید محترم:

زنده یاد دکتر طاهره صفّارزاده
آقای سیّد علی رضوی

با همکاری آقایان:

سیّد علی باروتیان
شهاب‌الدین جعفری
علیرضا جلایی‌پور
حمیدرضا رهنما
محسن سلیمانی
هادی آقاحسین شیرازی
عبدالعلی ظهیرالدین
محمد مهدی مدّاح

خانم‌ها:

ر. اردکانیان
س. اردکانیان
آذر تیموری
ث. درخشان

و به یاد مرحوم سیّد محمد طباطبایی قمی

۲۲ روز... به عید غدیر خم، برترین عید الهی باقی است^۱

شنبه ۲۵ ذی القعدة سال ۱۰ هجری قمری، ۷ اسفند
سال ۱۰ هجری شمسی، ۲۳ فوریه سال ۶۳۲ میلادی^۲

این جا مدینه است. چندی است جارچیان که با صدای بلند در کوی و
برزن خبرها را اعلان می کنند، از حج رسول خدا ﷺ سخن می گویند.
از این سفر نه تنها اهل مدینه که ساکنان دیگر شهرها و آبادی ها نیز آگاه
شده اند. به دستور آن حضرت، منادیانی به اطراف مدینه رفته اند تا همگان
مقصد رسول خدا ﷺ را بدانند و پیامبر رحمت را همراهی کنند^۳ چه

-
- ۱ - اشاره به حدیث نبوی ﷺ که فرمودند: «روز غدیر خم برترین عید امت من است.» امالی، شیخ صدوق (متوفای ۳۸۱ ق.) / ص ۷۶.
  - ۲ - ر.ک. کتاب «گاهشماري ایرانی» / ص ۳۱۷، تألیف احمد بیرشک؛ بر طبق روایات اهل بیت ﷺ روز عید غدیر خم مقارن نوروز است. بر اساس محاسبات کتاب «گاهشماري ایرانی» روز عید غدیر مقارن ۲۸ اسفند ماه و پایان مراسم سه روزه بیعت، نوروز بوده است. متن اصلی کتاب بر اساس قول اهل بیت ﷺ است.
  - ۳ - بحار الانوار، علامه مجلسی (متوفای ۱۱۱۰ ق.) / ج ۳۷ / ص ۲۰۱.

این اولین و آخرین حج پیامبر ﷺ است.

اینک کاروان بزرگ حج، به قافله سالاری برترین مخلوق آفرینش، به سوی مکه حرکت می‌کند. به دستور آن حضرت مردم لباس احرام برداشته‌اند. آن بزرگوار خود نیز غسل کرده و کاروان را هدایت می‌فرمایند.

کاروانیان افتخار هم‌سفری با اهل بیت پیامبر، صدیقه کبری فاطمه زهرا علیها السلام و حسنین علیهم السلام، را خواهند داشت.^۱

قافله عظیم حج، از مدینه خارج می‌شود و جمعیتی بالغ بر ۷۰ هزار نفر پیاده و سواره، در ۷ کیلومتری مدینه و ۴۸۶ کیلومتری مکه در محلی به نام «ذوالحلیفه» یا «أبار علی»^۲ جایی که امروزه مسجد شجره نامیده می‌شود، متوقف شده و به دستور پیامبر ﷺ احرام بسته‌اند و به سوی حرم امن الهی راهی می‌شوند^۳ تا آداب حج را بیاموزند و بدانند که در نبود پیامبرشان، خداوند چراغ هدایت خویش را همچنان روشن و درخشان نگاه خواهد داشت و تا قیام قیامت، کسانی در میان مردمان خواهند بود تا حلقه اتصال زمینیان با آسمان باشند...

۱ - در آغاز این سفر، امیرمؤمنان علیه السلام کاروان را همراهی نمی‌کنند اما به زودی به قافله حاجیان خواهند پیوست. داستان این پیوستن در آینده خواهد آمد.

۲ - أبار جمع بئر به معنی چاه است. أبار علی اشاره به چاههایی است که حضرت امیرمؤمنان علیه السلام آنها را در این منطقه حفر کرده‌اند. امروزه این منطقه همچنان مورد بازدید و توجه حجاج ایرانی است.

۳ - الغدیر، علامه امینی (متوفای ۱۳۹۰ ق.) / ج ۱ / صص ۹ - ۱۰؛ عوالم العلوم، شیخ عبدالله بحرانی (متوفای ۱۱۲۱ ق.) / ج ۱۵ / صص ۱۶۷ و ۲۹۷؛ بحارالانوار / ج ۲۸ / ص ۹۵.

۲۲ روز... تا عید گشایش بر خانواده باقی است^۱

یک شنبه ۲۶ ذی القعدة سال ۱۰ هجری قمری، ۸ اسفند
سال ۱۰ هجری شمسی، ۲۴ فوریه سال ۶۳۲ میلادی

امروز مدینه، به فراق یاران خدا جویش مبتلا است؛ چرا که تمامی انوار مقدس عترت پیامبر، رسول خدا ﷺ را همراهی می‌کنند. در اولین و آخرین سفر حج - که «حجّة الوداع» نام می‌گیرد - تنها یار جدا مانده از کاروان، امیرمؤمنان علیؑ است. چندی است فرستاده‌ای ویژه، حامل پیام رسول خدا ﷺ، روانه سرزمین یمن شده است تا مولای متقیان علیؑ را - که برای تعلیم دین راهی آن دیار شده است - به مکه فراخواند.^۲

پیامبر مهربان مأمور است تا زنگارهای جاهلیت را از فريضة عظیم

---

۱ - در این روز سفارش شده است که بر خانواده توسعه دهیم. وسائل الشیعه، شیخ حرّ عاملی (متوفای ۱۱۰۴ ق.) / ج ۷ / باب ۱۴ / ص ۳۲۵ / ح ۶؛ اقبال الاعمال، سیدبن طاووس (متوفای ۶۶۴ ق.) / ص ۴۶۴

۲ - الغدير / ج ۱ / ص ۹ و از مدارک اهل تسنن: سیره حلبی / ج ۳ / ص ۲۸۳؛ سیره احمد زینی دحلان / ج ۳ / ص ۳؛ امیرمؤمنان علیؑ از ماه مبارک رمضان سال ۱۰ هجری به یمن رفته‌اند: مغازی واقدی / ج ۳ / ص ۱۰۷۹

حج بزداید و مناسک و اعمال حج را آنگونه که خواست خداوند است به مسلمانان بیاموزد.

... مأموریت مهم‌تر، ابلاغ عمومی و آشکار ولایت و امامت به دستور خداوند است تا پس از ۲۳ سال، بار سنگین مسؤلیت آسمانی هدایت را بردوش جانشین خود بگذارد و انوار هدایت را یک به یک معرفی نماید تا برای آیندگان راهنما، رهبر و مقتدا باشند. به راستی، آینده آیا نیازمند مردی آسمانی نخواهد بود؟

بیست و دو روز دیگر پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، در اجتماع بزرگ مسلمانان در غدیر خم بر فراز منبر می‌فرمایند:

«ای مردم، این آخرین باری است که در چنین اجتماعی بپا می‌ایستم، پس گوش کنید و در مقابل امر خداوند، پروردگارتان، سر تسلیم فرود آورید، ... علی به امر خداوند صاحب اختیار و امام شماسست و بعد از او امامت در نسل من از فرزندان اوست تا روزی که خدا و رسولش را ملاقات خواهید کرد.»^۱

آفتاب عمر رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ را چند صباحی بیش تا افول باقی نمانده است و هر آن چه باید ابلاغ شود به این سفر بستگی دارد.

۲۱ روز... به عید روزه‌داری پیامبران علیهم‌السلام باقی است^۱

دوشنبه ۲۷ ذی‌القعدة سال ۱۰ هجری قمری، ۹ اسفند
سال ۱۰ هجری شمسی، ۲۵ فوریه سال ۶۳۲ میلادی

امروز دوشنبه ۲۷ ذی‌القعدة، کاروان حج به کاروان سالاری پیغمبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم به «عِرْقُ الطُّبَّيَّة» رسید. سپس در «رَوْحَاء» توقف مختصری کرد. از آن‌جا برای نماز عصر به سوی «مُنْصَرَف» رفت. هنگام نماز مغرب و عشاء، کاروانیان در «مُتَعَشَّى» پیاده شدند و شام را همان‌جا صرف کردند؛ سپس حرکت کردند.^۲

اولین و آخرین حج نبوی، بر پایه حکم و وحی آسمانی شکل گرفت و به دستور قاطع خداوند مبنی بر ابلاغ حکم وصایت و امامت صورت پذیرفت.

---

۱ - روایات چندی تصریح دارد که حضرت آدم، حضرت ابراهیم، حضرت موسی و حضرت عیسی علیهم‌السلام و هم چنین رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم در این روز، روزه می‌گرفته‌اند. وسائل الشیعه: ج ۷ باب ۱۴ ص ۳۲۸

۲ - الغدير / ج ۱ / صص ۹ - ۱۰

﴿ يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ... ﴾ (مائده / ۶۷)
 «ای پیامبر! آنچه را که از طرف پروردگارت بر تو نازل شده است ابلاغ کن که اگر انجام ندهی، رسالت او را نرسانده‌ای و خداوند تو را از شرّ مردمان حفظ خواهد کرد»^۱.

شگفتا...! این چه پیغامی است که اگر ابلاغ نگردهد، رسالت همچنان ناقص می‌ماند و تلاش بیست و سه ساله پیامبر عزیز اسلام صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، با تمام سختی‌ها، جنگ‌ها و ... بی‌ثمر خواهد بود؟
 شگفتی دیگر در این است که آیه الهی، پیام آور خویش را نوید سلامت می‌دهد و خداوند او را از شرّ مردم ایمنی می‌بخشد. مگر در کنار پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جز مسلمانان، کس دیگری از یهود، مجوس، بت پرست، ... وجود دارد تا رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ از جانب او در خطر باشد؟! به یقین چنین نیست. پاسخ را باید در وجود منافقانی جستجو کرد که در لباس اسلام مخفی شده‌اند.
 همراه کاروان بمانیم، تا آن پیام را بشنویم و در خطابه غدیر، خطر این منافقان را بیابیم ...

---

۱ - بحارالانوار / ج ۳۷ / ص ۲۰۶ و برخی مدارک معتبر از اهل تسنن: تفسیر کبیر فخر رازی شافعی / ج ۳ / ص ۶۳۶؛ عمدة القاری فی شرح صحیح البخاری ابن العینی حنفی / ج ۸ / ص ۵۸۴؛ الفصول المهمة ابن صباغ مالکی / ص ۲۷؛ الذر المنثور سیوطی شافعی / ج ۲ / ص ۲۹۸؛ ینابیع المودة قندوزی حنفی / ص ۱۲۰

۲۰ روز... به روز شیت، یوشع، شمعون...
و اوصیاء الهی باقی است^۱

سه‌شنبه ۲۸ ذی‌القعدة سال ۱۰ هجری قمری، ۱۰ اسفند
سال ۱۰ هجری شمسی، ۲۶ فوریه سال ۶۳۲ میلادی

کاروان حاجیان صبح روز سه‌شنبه نماز را در «أتایه» برپا داشت و سپس به سوی «عَرَج» حرکت کرد. این قافله هنوز امیرمؤمنان علیه السلام را به همراه ندارد. آن حضرت به امر پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم - برای تعلیم احکام الهی اسلام و نیز حلّ اختلافی که بین اهل یمن پیش آمده است - با گروهی از مسلمانان، راهی آن دیار شده‌اند و اینک با رسیدن نامه رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و دستور جدید، با گروهی از همراهان به سوی مکه عازم‌اند. شانزده ماه پیش نیز که پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم به قصد غزوه تبوک مدینه را

---

۱ - این روز را روز اوصیاء الهی نیز می‌دانند برای مثال شیت وصی حضرت آدم، یوشع جانشین حضرت موسی و شمعون وصی حضرت عیسی علیه السلام است. برای بررسی بیشتر ر.ک. بحارالانوار / ج ۹۷ / ص ۱۱۶

ترک کردند،^۱ امیرمؤمنان علیه السلام ایشان را همراهی نمی‌کردند. آن روز، خطر فتنه منافقان و کارشکنان، آن‌چنان در مدینه احساس می‌شد که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم سنگر مدینه را به داماد خویش سپردند و با به‌جا گذاشتن شیر خدا علیه السلام، راهی نبرد شدند. منافقان - که نقشه‌های شوم خود را نقش بر آب می‌دیدند - چنین شایع کردند که فرزند ابوطالب برای پرهیز از گرما و سختی سفر، لشکر را همراهی نمی‌کند! این فتنه سبب شد تا یگانه قهرمان اسلام امیر مؤمنان علیه السلام به پیشگاه پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم بشتابد و ایشان را از آنچه پیش آمده بود باخبر سازد. آنجا بود که پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند:

«أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي»^۲

«منزلت و جایگاه تو نسبت به من - در امر رسالت - هم‌چون هارون است برای موسی؛ جز آن‌که پس از من پیامبری نیست».

علی جان!... در مدینه بمان که مدینه بی‌تو، همانند کشتی بی‌ناخداست و طوفان حوادث آن را واژگون خواهد ساخت و منافقان و یهودیان هم داستان خواهند شد تا اسلام نوپا را از ریشه بخشکانند. این حدیث که به «حدیث منزلت» مشهور است، بار دیگر بر زبان پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم، در خطبه غدیر، جاری می‌گردد تا همگان به مقام شاه ولایت علیه السلام آگاه گردند و حجت بر خلائق کامل شود.

---

۱ - حرکت به سمت منطقه تبوک در ماه رجب سال نهم هجری بوده است.
 ۲ - بحار الانوار / ج ۳۷ / صص ۲۵۴ - ۲۸۹: الغدير / ج ۳ / ص ۱۹۸ و برخی مدارک معتبر مربوط به اهل تسنن: مسند احمد حنبل / ج ۱ / صص ۱۷۰، ۱۷۳، ۱۷۵ و ۱۷۷؛ مسند ابوداود / ج ۱ / ص ۲۸؛ صحیح ترمذی / ج ۲ / ص ۳۰۱؛ صحیح ابن‌ماجه / ص ۱۲

۱۹ روز... به عید تکمیل دین باقی است^۱

چهارشنبه ۲۹ ذی القعدة سال ۱۰ هجری قمری، ۱۱ اسفند
سال ۱۰ هجری شمسی، ۲۷ فوریه سال ۶۳۲ میلادی

کاروان عظیم پیامبر ﷺ در پنجمین روز از سفر خود به «سُقیا» رسیده است. اینک پیامبر ﷺ تمامی اهل مدینه و اطراف آن را - جز آنان که به دلیل بیماری نتوانسته‌اند همراهی کنند - در قافله خود به همراه دارد. ده سال پیش، در آغازین روزهای ماه ربیع‌الاول نخستین سال هجرت - زمانی که سراسر جزیره العرب تحت سلطه دشمنان بود و یاران و پیروان حق بسیار ناچیز می‌نمود - پیامبر ﷺ مسیر مکه تا مدینه را، به همراه تعداد اندکی، پیموده بودند؛ اما امروز بیش از هفتاد هزار نفر تنها از مدینه در کنار پیشوای مهربان خود ره می‌سپارند. و هنوز زنده است یاد پر خاطره «لیلة المبيت»، آن شبی که شهسوار اسلام در بستر پیامبر خوابید تا نقشه دشمنان، نقش بر آب گردد و با حفظ جان فرستاده خدا ﷺ، تاریخ هجرت رقم بخورد.

---

۱ - اشاره به آیه ۳ / مائده.

آن شب که پیشوای جوانمردان، هستی خویش را در طَبَقِ اخلاص گذاشت تا جان پیامبر خدا ﷺ از آسیب و خطر محفوظ بماند، ردای بلند افتخار بر قامت علیؑ راست آمد و چنین نازل گشت:

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَؤُوفٌ بِالْعِبَادِ﴾^۱

(بقره/۲۰۷)

«و در میان مردمان، کسی وجود دارد که جان خود را در راه رضای خدا می‌فروشد و خداوند بر این چنین بندگان مهربان است.»

---

۱ - بحارالانوار / ج ۳۶ / صص ۴۰ - ۵۱؛ الغدير / ج ۲ / صص ۴۸ - ۴۹ و برخی مدارک معتبر مربوط به اهل تسنن: مسند احمد حنبل / ج ۱ / ص ۳۴۸؛ تاریخ طبری / ج ۲ / صص ۹۹ - ۱۰۱؛ طبقات ابن سعد / ج ۱ / ص ۲۱۲؛ سیره ابن هشام / ج ۲ / ص ۲۹۱؛ تاریخ خطیب بغدادی / ج ۱۳ / ص ۱۹۱

۱۸ روز... به روز خیر بزرگ باقی است^۱

پنج‌شنبه ۳۰ ذی‌القعدة سال ۱۰ هجری قمری، ۱۲ اسفند
سال ۱۰ هجری شمسی، ۲۸ فوریه سال ۶۳۲ میلادی

امروز، آخرین روز از ماه ذی‌القعدة است و کاروان حج در طی مسیر از مدینه النبی تا مکه، به محلی بنام «أبواء» می‌رسد. این دیار برای پیامبر خدا ﷺ، خاطرات تلخی را به یاد می‌آورد. حدود پنجاه و هفت سال پیش - آن‌گاه که فرزند یتیم عبدالله ﷺ همراه با مادر جوان خویش آمنه ﷺ، از زیارت قبر پدر در یثرب باز می‌گشتند - در همین محل بود که دیدگان مقدس او در رحلت مادر گرانقدرش اشکبار شد و در موقعیتی که تنها شش بهار از عمر سرور پیامبران الهی سپری شده بود، با غم فراق مادر همنشین شد.^۲

---

۱ - اشاره به آیه ۱ / نبأ: مصباح کفعمی / ص ۶۹۸

۲ - همان‌گونه که اشاره شد «ابواء» از منزل‌گاه‌های بین مکه و مدینه است. از آن‌جا که قبر مادر بزرگوار پیامبر ﷺ در این مکان قرار دارد، این محل همواره مورد توجه و زیارت پیامبر و ائمه ﷺ بوده است تا آن‌جا که امام کاظم ﷺ در ابواء متولد شده‌اند: بحارالانوار / ج ۴۸ / ص ۱ - ۷

این همه بارِ غم بسیار تلخ می نمود، اما محمّد امین خدا را همیشه با خود داشت و لطف بی پایان خداوندی همراه او بود.
 ... حال پس از سال‌ها، آن کودک یتیم، رسالت بیست و سه ساله‌ی خود را به پایان می‌رسانید. او به فرمان معبود بی‌همتا رهسپار مکه شده بود تا آخرین برگ‌های رسالت خویش را نیز برخواند؛ رسالتی که جز او کسی را توان تحمل و انجام آن نبود.
 آیا در نبود این یگانه پیشوا - که برای مسلمانان، پدری مهربان است - خداوند امت رسول آخر الزمان را بی‌سرپرست رها خواهد کرد و آنان را به سان یتیمانی بی‌پناه، در وادی حیرت، بی‌راهبر خواهد گذارد؟! هرگز!

«أنا و علیُّ أبوا هذه الأمة»^۱

«من و علی، دو پدر این امت ایم.»

آری، در نبود پیامبر بزرگ صلی الله علیه و آله و سلم، امیر اهل ایمان علیه السلام پدرانه قافله‌ی اسلام را هدایت می‌کند و آن را به سر منزل رستگاری می‌رساند. اگر خداوند مهربان پیامبرش را به بهشت رضوان باز می‌خواند، به لطف و رحمت خویش برای زمینیان عترت او: علی، فاطمه، حسن، حسین، ... و مهدی علیه السلام را باقی خواهد گذاشت و اینک کشتی نجات و صراط مستقیم خداوند، ولیّ زمان و امام عصر، حجة بن الحسن العسکری عجل الله تعالی فرجه الشریف است؛ او پدر مهربان شیعیان و هدایت‌گر امت هاست که:

«السّلامُ علی مهدیِّ الأمم»^۲

«سلام بر مهدی امت‌ها.»

۱ - بحار الانوار / ج ۱۶ / ص ۹۵ و ج ۲۳ / ص ۲۵۹

۲ - مفاتیح الجنان / ص ۵۲۹: زیارت امام زمان علیه السلام

۱۷ روز... به کامل شدن نعمتهای الهی باقی است^۱

جمعه اول ذی‌الحجه سال ۱۰ هجری قمری، ۱۳ اسفند
سال ۱۰ هجری شمسی، اول مارس سال ۶۳۲ میلادی

در هفتمین روز از طی مسیر مدینه تا مکه، کاروانیان با عبور از «جُحْفَه» و «غدیر خم» عازم «قُدَید» می‌شوند. «جحفه» در ۱۵۶ کیلومتری مکه، میقات کسانی است که از مسیر شام و مصر به مکه مشرف می‌شوند. (امروزه هم‌وطنان ایرانی ما نیز - در صورتی که در برنامه حج آن‌ها، تشرّف به مکه پیش از زیارت مدینه باشد - از این میقات احرام می‌بندند.) تقریباً در سه کیلومتری این محل به طرف مکه، غدیر خم قرار دارد که آبگیری باصفا در خود دارد و درختانی کهن سال بر آن سایه انداخته‌اند. جحفه - که سه راهی مسیرهای مدینه، عراق و مصر به حساب می‌آید - خود یادآور خاطرات شیرینی است. یک سال پیش، یعنی در سال نهم هجرت، در همین محل بود که امیرمؤمنان علیه السلام به ابوبکر رسیدند و مأموریت ابلاغ آیات برائت را از او تحویل گرفتند و به دستور پیامبر

---

۱ - اشاره به آیه ۳ / مائده

خدا ﷻ، وی را به مدینه باز گرداندند.

چنان که می‌دانیم، وقتی آیات آغازین سوره براءت نازل گردید و رسول اکرم ﷺ فرمان یافتند که آن آیات را در ایام حج به مشرکان ابلاغ و اتمام حجّت کنند، ابتدا ابوبکر را، به سبب کینه نداشتن مشرکان از وی و اصرار برخی از دوستانش، به همراه چهل نفر، مأمور انجام فرمان ساختند؛ اما ... ساعتی بعد، جبرئیل نازل گردید و پیغام خدا را رسانید که: «این کار را حتماً باید خود پیامبر یا کسی که از او باشد، صورت دهد.»^۱

در این جا بود که امیر مؤمنان (علیه السلام) - که به بیان قرآن «نفس نبی» و «جان پیامبر»^۲ بود - مأموریت یافت و پای در راه گذاشت تا تنها و یگانه در برابر مشرکان مکه بایستد و پیام را ابلاغ کند.

... چنین بود که جحفه بار دیگر فضیلت بی حد و برتری بی قیاس ابوتراب را نسبت به دیگر مسلمانان گواه آورد و در پی آن، در دهم ذی الحجه سال نهم، بانگ رسای علوی در جمره عقبه در منا طنین انداز شد که:

﴿بَرَأْتُ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ
الْمُشْرِكِينَ...﴾ (سوره توبه)
«خدا و رسول او، از عهدی که مشرکان با شما بستند و
شکستند، بیزار می‌جوید...»

۱ - بحارالانوار / ج ۳۵ / صص ۲۸۴ - ۳۱۳ و الغدير / ج ۶ / صص ۳۳۸ - ۳۴۱ به استناد هفتاد و سه دانشمند سنی از جمله: مسند احمد حنبل / ج ۳ / صص ۲۱۲ و ۲۸۳؛ جامع ترمذی / ج ۲ / ص ۱۳۵؛ الدر المنثور سیوطی / ج ۳ / ص ۲۰۹
۲ - اشاره به آیه ۶۱ / آل عمران.

۱۶ روز... به روز افشای راز نهان شده باقی است

شنبه دوم ذی‌الحجّه سال ۱۰ هجری قمری، ۱۴ اسفند

سال ۱۰ هجری شمسی، دوم مارس سال ۶۳۲ میلادی

در هشتمین روز، کاروان حجّه الوداع که به «قَدَید» رسیده است، در آنجا توقف می‌کند. امیرمؤمنان علی عَلَيْهِ السَّلَامُ و همراهان او - که به فرمان پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ برای دعوت به حق و جمع‌آوری زکات و جزیه^۱ به نَجْران و یمن رفته‌اند - هم‌اینک با همراهان خود به سمت مکه ره می‌سپارند. نجران - که منطقه‌ای مسیحی‌نشین در مرز یمن و حجاز است - خود حکایتی در فضیلت خاندان وحی در خاطره دارد. چند ماه پیش، هیئت نمایندگی مسیحیان نجران، مرگب از شصت تن از برگزیدگان این قوم در پاسخ به ندای پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - که آن‌ها را به قبول اسلام دعوت کرده بود - وارد مدینه شدند و وقایع و گفت‌وگوهای بسیاری بین آن‌ها و آخرین فرستاده خدا پیش آمد. سرانجام رهبران مسیحی نجران از قبول اسلام

---

۱ - مالیاتی که مسیحیان و یهودیان به حکومت اسلامی می‌پردازند تا حکومت اسلامی در برابر دشمنان از آنان محافظت کند و امنیت ایشان را تأمین نماید.

سرباز زدند و حاضر به پرداخت جزیه نشدند. رسول خدا ﷺ ایشان را به مباحله فرا خواندند؛ بدین سان که از هر یک از دو طرف، برگزیده‌ترین‌ها، در نقطه‌ای خارج از مدینه به نفرین برخیزند تا خداوند دروغگویان را از رحمت خویش دور سازد و بر آنان عذاب فرو فرستد. قرآن چنین می‌فرماید:

﴿... فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ﴾
(آل عمران / ۶۱)

«پس بگو: بیایید - حاضر شویم - تا پسرانمان و پسرانتان و زنانمان و زنانتان و خودمان و خودتان را فراخوانیم. سپس دعاکنیم تا خداوند دروغگویان را به لعنت (و مجازات) خویش گرفتار سازد.»

لحظات مباحله فرا رسید و دیدگان حیرت زده مسیحیان سیمای مطمئن و آرام پیامبر ﷺ را مشاهده کردند که قدم به میدان مباحله می‌گذارد؛ در حالی که کودکی را در آغوش دارد و دست گلبوته‌ای دیگر را در دست می‌فشرد. بانویی در پس حضرتش حرکت می‌کند و در پشت سر آنها شوی افتخار آفرین این بانو، چهره‌آشنای عبادت و رزم، گام بر می‌دارد. به راستی، پیامبر ﷺ تا چه اندازه به دعوت و دعای خود اعتقاد دارد که عزیزترین کسان خود را به وادی بلا و خطر آورده است؟! ... چنین بود که گروهی از نجرانیان مسلمان شدند و بقیه از بیم هلاک شدن، جزیه دادن را پذیرفتند و از در صلح درآمدند و شاه مردان به گواهی همین آیه به «نفس پیامبر و جان رسول خدا» شهرت یافت.^۱

۱ - بحارالانوار / ج ۲۵ / ص ۲۲۳ و برخی از مدارک معتبر اهل تسنن: صحیح مسلم / باب فضائل الصحابه؛ صحیح ترمذی / ج ۲ / ص ۳۰۰؛ مسند احمد / ج ۱ / ص ۱۸۵

۱۵ روز... به عید انبیاء و رسولان الهی باقی است^۱

یکشنبه سوم ذی‌الحجّه سال ۱۰ هجری قمری، ۱۵ اسفند
سال ۱۰ هجری شمسی، سوم مارس ۶۳۲ میلادی

در نهمین روز سفر حجّه الوداع، کاروان عظیم پیامبر ﷺ به
«عُسفان» رسید.

رسول اکرم ﷺ با عزمی راسخ به همراه قافله هفتاد هزار نفری
خود، همچنان به سمت مکه پیش می‌روند تا آخرین فرمان‌های خداوند
را اجرا کنند؛ سفری با دو مأموریت الهی: اجرای صحیح مراسم حج و
آموزش واجبات و مستحبات آن به مسلمانان و همچنین اعلام عمومی
امر ولایت و امامت و تعیین جانشین خویش به فرمان خداوند؛ چرا که
دیگر خورشید عمر مبارکشان رو به افول نهاده است.
امیرمؤمنان (علیه السلام) هم با سپاهیان خویش از یمن به سمت مکه در راه

---

۱ - اشاره به حدیث نبوی ﷺ که فرمودند: «انبياء و اوصیاء ایشان روز غدیر خم را
عید می‌گرفتند.» عوالم‌العلوم / ج ۱۵ / ص ۲۱۱؛ در برخی مدارک این روز را روز ادريس،
هود،... نیز نام‌گذاری کرده‌اند.

است و بی‌صبرانه در انتظار دیدار رسول خداست. اغلب محدثان و مورخان، به تواتر در کتب خویش نقل کرده‌اند که رسول خدا ﷺ فرموده است: «اَوَّلُ كَسِي كَه رُوزِ قِيَامَتِ دَر كِنَارِ حَوْضِ كَوْثَرٍ، بَرْمَن وَّارِدِ مِي شُود، عَلِيٌّ اسْت. او همان جوانمردی است که پیش از هر کس اسلام آورد و نماز گزارد و به فرمان خدا و رسول گردن نهاد.» ابوذر غفاری می‌گوید: از رسول گرامی خدا ﷺ شنیدم که درباره امیرمؤمنان عَلِيٍّ می‌فرمودند: «يَا عَلِيُّ، تَوَّأَلُ كَسِي هَسْتِي كَه بَه مَن اِيْمَانِ اَوْرَدِي. تُو كَسِي خَوَاهِي بُوَد كَه دَر قِيَامَتِ بَا مَن مَصَافِحَه مِي كَنِي. تُو رَاسْتِ كُوِي بَزْرگُوَارِي. تُو كَسِي هَسْتِي كَه جَدَا سَا زَنْدَه حَقِّ وَّ بَاطِلِي وَّ حَقِّ هَمُوَارَه بَا تُو سَت. تُو پِي شُوَا وَّ رَهْبَرِ مَوْ مَنَانِي. تُو بَرَادَرِ مَن، وَّ زِيْرِ مَن وَّ بَهْتَرِيْنِ كَسِي هَسْتِي كَه پَسِ اَز مَن بَاقِي خَوَاهِي مَآ نَد وَّ وَعْدَه هَا ي مَرَا اِنْجَام مِي دَهِي.»

«لَوْلَا اَنْتَ - يَا عَلِيُّ - لَمْ يُعْرَفِ الْمُؤْمِنُونَ بَعْدِي»^۱

«یا علی، اگر تو نباشی، پس از من، مؤمنان شناخته نمی‌شدند.»

آری، با ولایت و امامت علی و یازده امام از فرزندان او عَلِيٍّ، اهل ایمان از کافران، باز شناخته می‌شوند؛ چرا که علم کتاب نزد آن‌هاست و آنان گواه حقایق آئین اسلام‌اند. ایشان‌اند که ملاک فهم درست از دین پیامبرند و قرائت و تفسیر آنان از دین باید معیار باشد. و در زمان ما نیز چنین است که هر کس درک خود را با امام زمان خویش محک زند، حق را یافته و در صراط امن الهی است و اگر او را مقتدای خویش قرار ندهد، در مسیر کفر و گمراهی، حیران و سرگردان خواهد بود.

۱ - بحارالانوار / ج ۳۹ / ص ۲۰۷ و از اهل تسنن: کنز العمال / ج ۶ / ص ۴۰۲

۱۴ روز... به عید اهل بیت محمد ﷺ باقی است^۱

دوشنبه چهارم ذی‌الحجّه سال ۱۰ هجری قمری، ۱۶ اسفند

سال ۱۰ هجری شمسی، ۴ مارس ۶۳۲ میلادی

امروز، کاروان پیامبر ﷺ به «مَرُّ الظُّهْران» رسید و تا شب، در آنجا توقف کرد. آن‌گاه کاروانیان شبانه به سوی «سَرف» حرکت کردند و به جایی رسیدند که منزل بعد از آن، مکه معظمه بود. حاجیان دیگری در بین راه به جمع مسافران حرم امن الهی ملحق شده‌اند. اینک کاروان رسول خدا پذیرای بیش از صد هزار نفر است.

فراق مدینه از یار به دهمین روز خود رسیده است و مسجد زیبای نبوی، ده شبانه روز است که بی فروغ مانده؛ نه پیامبری... نه وصی پیامبر و نه خاندان پاک و مطهر او.

سالها پیش، پیامبر اسلام ﷺ، با ورود به مدینه، شروع به ساختن مسجدی کردند، که قبر شریف آن حضرت اینک در همین مسجد قرار دارد؛ قسمت شمالی مسجد، محلّ عبادت و صُفّه‌های جنوبی آن،

---

۱ - اشاره به حدیثی از امام رضا علیه السلام: عوالم العلوم / ج ۱۵ / ص ۲۲۳

آسایشگاه مهاجرانی بود که از مکه با رسول خدا ﷺ کوچ کرده بودند و در مدینه منزلی نداشتند یا محل خواب انصار فقیر و بی بضاعت بود. آری، مسجد رسول خدا ﷺ در مدینه استراحتگاه چهارصد فقیر و بینوا بود که هر یک از آنها از طریق کسب و کار یا با کمک از بیت‌المال مسلمانان و غنایم جنگی به تدریج، سرمایه‌ای به دست می‌آوردند و منزلی می‌گرفتند.

در کنار مسجد پیامبر ﷺ، خانه‌های جمعی از مهاجران و انصار قرار داشت که برخی از ایشان برای افتخار، از خانه‌های خود روزنه‌ها و درهایی به این مسجد باز کرده بودند... جبرئیل نازل شد و چنین پیام آورد: درهای این خانه‌ها به مسجد، همگی بسته شود؛ جز در خانه علی علیه السلام.

جماعتی به اعتراض سخنانی گفتند. این سخنان به گوش پیامبر ﷺ رسید. پس فرمودند:

«ای مردم! بدانید که من فرمان یافته‌ام جز در خانه علی، در خانه همه مهاجران و انصار را به مسجد ببندم. شنیده‌ام که برخی از شما سخنانی گفته‌اید! به خدا سوگند من از خود نه دری را بستم و نه دری را گشودم؛ بلکه این فرمانی از سوی خداوند است که باید پیروی کنم.»^۱

---

۱ - بحارالانوار / ج ۱ / صص ۲۰ و ۲۳ و برخی از مدارک معتبر اهل تسنن: صحیح ترمذی / ج ۲ / ص ۳۰۱؛ مستدرک الصحیحین / ج ۳ / صص ۱۱۶ و ۱۲۵

۱۳ روز... به روز «عهد معهود» باقی است^۱

سه‌شنبه پنجم ذی‌الحجّه سال ۱۰ هجری قمری، ۱۷ اسفند
سال ۱۰ هجری شمسی، ۵ مارس سال ۶۳۲ میلادی

کاروان رسول رحمت در نزدیکی مکه است و تا رسیدن به حرم، راهی نمانده است. امیرمؤمنان عَلَيْهِ السَّلَام - که برای دیدار پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بی‌تاب‌اند - فرماندهی سربازان همراه خود را به جانشینشان سپرده، خود را به پیامبر می‌رساند. دیدگان پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ پیش از رسیدن به مکه به دیدار برادرشان روشن می‌شود. از او می‌پرسند: «چگونه و با چه نیتی احرام بستنی؟» مولا عَلَيْهِ السَّلَام پاسخ می‌دهد: «چون نمی‌دانستم که شما چه نیتی کرده‌اید، من به همان نیتی احرام بستم که رسول خدا احرام بسته است.» پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ می‌فرمایند:
«علی جان! تکلیف تو در این حج همان تکلیف من است. حال به

---

۱ - اشاره به حدیثی از امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام که فرمودند: «نام عید غدیر در آسمانها روز «عهد معهود» است.» عوالم‌العلوم / ج ۱۵ / ص ۲۱۴

سوی سربازانت بازگرد و با آنها به مکه بیا.^۱
 ... اینک کعبه بی تاب از شوق حضورِ بهترین میهمان در حریمش،
 رسیدن او را لحظه شماری می‌کند. امروز بیت‌الله‌الحرام، میهمانی را در
 طواف خود خواهد دید که تا برپایی قیامت، عزیزتر از او به زیارتش
 نخواهد آمد.

قافله و قافله‌سالار به حرم می‌رسند. صلاهی لبیک قطع می‌شود و مکه،
 فرزند یگانه خود را در آغوش می‌گیرد. رسول الله رو به سوی کعبه پیش
 می‌روند و در حالی که زبان به حمد و ثنای پروردگار و درود و صلوات بر
 حضرت ابراهیم گشوده‌اند، از باب بنی شیبه به مسجد وارد می‌شوند.
 لحظات نیک بختی حجرالأسود فرا رسیده است، حبیب خدا ابتدا بر
 حجر دست می‌سایند و آن‌گاه در گرداگرد کعبه به طواف مشغول
 می‌شوند. نماز عبودیت در پس مقام ابراهیم ادا می‌شود و سپس نوبت به
 سعی میان صفا و مروه می‌رسد. همان‌جا که روزی دویدن‌های هاجر را به
 خود دیده است. هفت بار سعی صفا و مروه، از آخرین اعمال عمره تمتع
 است.

کعبه بر خویش می‌بالد که سرور عالم، رسول اکرم ﷺ بر گرد او به
 طواف می‌چرخد... و کعبه خود یادآور فضیلتی دیگر از امیرمؤمنان علیؑ
 است. آن‌گاه که پیامبر ﷺ فرمودند:

«یا علی، إنما أنت بمنزلة الكعبة تؤتی و لا تأتی»^۲

«ای علی، تو همانند کعبه هستی، که به سوی تو می‌آیند (تا
 هدایت و رهبری را به تو سپارند، در غیر این صورت) اگر
 نیامدند تو را تکلیفی نیست.»

۱ - بحار الانوار / ج ۲ / صص ۳۸۴ و ۳۹۲

۲ - بحار الانوار / ج ۳۳ / ص ۳۸۰ و ج ۳۶ / ص ۳۵۳ و ۳۵۸ و ج ۳۹ / ص ۴۸ و ج

۴۰ / ص ۷۸ و برخی از مدارک اهل تسنن: أسئالغابة / ج ۴ / ص ۳۱؛ کنوز الحقایق /

۱۲ روز... به روزِ عرضهٔ ولایت بر اهل آسمان‌ها باقی است^۱

چهارشنبه ششم ذی‌الحجّه سال ۱۰ هجری قمری، ۱۸ اسفند
سال ۱۰ هجری شمسی، ۶ مارس سال ۶۳۲ میلادی

دومین روز اقامت پیامبر ﷺ در مکه پیش از عزیمت به عرفات است. امیرمؤمنان علیه السلام نیز به مکه آمده و از اعمال طواف و نماز و سعی فارغ شده‌اند. پس از دیدار پیامبر ﷺ، امیرمؤمنان علیه السلام نزد سربازان و همراهان خود بر می‌گردند تا آنان را برای رسیدن به مکه فرماندهی کنند. آن حضرت در سفر خود به یمن مأموریت داشتند تا بخشی از جزیه مسیحیان نجران را، در قالب یک هزار دست لباس، از ایشان تحویل بگیرند و همراه بیاورند.

امیرمؤمنان علیه السلام هنگامی که برای دیدار با پیامبر خدا ﷺ، لشکر خویش را در نزدیکی مکه گذاشته، خود به نزد پیامبر می‌شتابند، آن لباس‌ها را به جانشین موقت خود می‌سپارند؛ اما در بازگشت، متوجه می‌شوند که لباس‌ها در میان سربازان تقسیم شده و سربازان آنها را به

---

۱ - اشاره به حدیثی از امام رضا علیه السلام: عوالم العلوم / ج ۱۵ / ص ۲۲۴

عنوان لباس احرام بر تن کرده‌اند!

این عمل بر علی مرتضی علیه السلام سخت گران می‌آید و جاننشین خود را مورد بازخواست قرار می‌دهند که: چرا چنین کرده است؟ وی می‌گوید: «سپاهیان اصرار کردند تا من این لباس‌ها را به امانت بدیشان بسپارم و پس از انجام حج باز پس گیرم.» اما حضرت امیر علیه السلام که چنین اختیاری برای آن مرد در بیت‌المال مسلمانان قائل نیست، همه لباس‌ها را از سربازان باز پس می‌گیرد و در مکه تحویل پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم می‌دهد.

عدالت و امانت علوی، همراهان حضرتش را خوش نمی‌آید. لذا به پیشگاه پیامبر شرفیاب می‌شوند و شکوه می‌آغازند. پیامبر رنجیده از کردار و گفتار آنان، یکی از یاران خود را می‌طلبند و از او می‌خواهند که در میان این گروه شکوه گر بیا خیزد و پیام حضرتش را چنین ابلاغ کند:

«از بدگویی درباره علی دست بردارید و زبان در کام گیرید! او در

اجرای دستور خداوند، بی‌پرواست و در کار دینداری اش

سستی روا نمی‌دارد.»^۱

در همین ایام پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم در کنار چاه زمزم می‌ایستند و بر ثقلین (قرآن و عترت) تأکید می‌ورزند.^۲ سپس به ربیع‌بن امیه دستور می‌دهند که این سخن را با صدای بلند اعلام کند تا همگان بشنوند. آن‌گاه رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم با گرفتن اقرار از حاضران در ابلاغ این پیام می‌فرماید:

«خداوندا! شاهد باش.»

در پی آن، پیامبر دستور می‌دهند:

«شاهدان، پیام را به غایبان برسانند.»^۳

۱ - بحارالانوار / ج ۲۱ / ص ۳۸۵ و برخی مدارک معتبر مربوط به اهل تسنن: مسند

احمد / ج ۳ / ص ۶۸؛ مستدرک الصحیحین / ج ۳ / ص ۱۳۴

۲ - این کلام با نام حدیث ثقلین در تاریخ ثبت شده و مورد قبول تمامی مسلمانان

است.

۳ - تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۱۰۲.

۱۱ روز... به روز نجات حضرت ابراهیم علیه السلام از آتش، باقی است^۱

پنجشنبه هفتم ذی الحجّه سال ۱۰ هجری قمری، ۱۹ اسفند
سال ۱۰ هجری شمسی، ۷ مارس سال ۶۳۲ میلادی

مکه همچنان پذیرای میهمان عزیز خویش است و میهمان بزرگ در
بیم و اندیشه رسالتی که برگردن دارد؛ از سویی باید که اعمال حج را موبه
موبه انجام رساند و مسلمانان را با مناسک حج آشنا کند و از سویی دیگر،
به بزرگترین و حسّاس ترین تکلیف خود در این سفر جامه عمل ببوشاند.
چه چیز رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم را این چنین اندیشناک کرده است؟ مگر از
چه چیزی بیم دارد که این چنین از فرجام پیروان خود احساس خطر
می کند؟ نیک بنگریم و در لابه لای خیل همراهان او بگردیم تا دریابیم که
کدام اندیشه پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم را می آزارد؟
می دانیم که حضرتش به هنگام خروج از مدینه به قصد مکه بیش از
شصت قربانی به همراه داشت و کسانی نیز در قافله بودند که با خود

---

۱ - تاریخ، روز نجات حضرت ابراهیم علیه السلام از آتش نمرودیان را این روز می داند:

قربانی به مکه آورده بودند. به فرمان پیامبر ﷺ، این گروه باید پس از انجام اعمال خود در مکه، تا سربریدن قربانی در منا به حال احرام باقی می ماندند؛ اما تکلیف آنان که با خود قربانی نیاورده بودند نیز روشن بود. آنان می بایست بعد از سعی صفا و مروه از احرام خارج می شدند و برای عزیمت به عرفات دوباره احرام می بستند. این وظیفه و تکلیف آنان بود که پیامبر ﷺ به آنان ابلاغ فرموده بودند.

دریغا... بودند منافقانی که علی رغم تأکید پیامبرشان برای بیرون آمدن از احرام، جاهلانه در احرام باقی ماندند! آنان در پاسخ اعتراضات، بی ادبانه پیامبر ﷺ را مخاطب قرار داده و گفتند: «روا نیست پیامبرمان در احرام باشد و ما به کارهایی مشغول شویم که با خروج از احرام بر ما حلال شده است.»^۱ تو گویی این منافقان کوردل بیش از پیامبر خدا، از دین و تکلیف خبر داشتند و رأی خویش را بر امر خدا و رسول ﷺ مقدم می دانستند!

به راستی، این کج اندیشان چگونه در برابر دیگر تکالیف مهم الهی سر تسلیم فرود خواهند آورد؟

روزهایی مهم و حساس در پیش است و پیام آور امین الهی باید که برای رسانیدن پیام کردگارش زمینه را آماده سازد. همین امشب است که صدای حضرتش گفتار جبرئیل را برای مؤمنان فریاد می کند:

«خوشبختی واقعی و سعادت کامل و نیک بختی حقیقی، از آن کسی است که علی را در زنده بودن و پس از مرگش دوست بدارد».^۲

۱ - بحارالانوار / ج ۲۱ / ص ۳۹۱ و برخی مدارک مربوط به اهل تسنن: مسند احمد / ج ۱ / ص ۵۰
 ۲ - بحارالانوار / ج ۳۹ / صص ۲۵۷ و ۲۷۴ و برخی مدارک مربوط به اهل تسنن: مجمع الزوائد هیثمی / ج ۹ / ص ۱۳۲؛ کنز العمال / ج ۶ / ص ۴۰۰

۱۰ روز... به روز عید و شادی و سرور باقی است^۱

جمعه هشتم ذی‌الحجّه سال ۱۰ هجری قمری، ۲۰ اسفند
سال ۱۰ هجری شمسی، ۸ مارس سال ۶۳۲ میلادی

امروز روز تروییه است. تروییه به معنای ذخیره کردن آب است و چون باید برای توقّف در عرفات و بیتوته در مشعر الحرام و نیز اعمال خاصّ مینا، حجاج به فکر ذخیره آب باشند، از این رو به آن روز «یوم التروییه» گفته‌اند. این نام از حجّ ابراهیم و اسماعیل علیهم‌السلام به یادگار مانده است؛ چرا که جبرئیل علیه‌السلام به ایشان توصیه کرد تا برای عرفات و مشعر و مینا آب با خود بردارند. در این روز از حجّة الوداع بود که پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم به همراه تمامی همراهان از مکه خارج شدند و از راه مینا به سوی عرفات رهسپار شدند.

رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم به هنگام احرام بستن در ذوالحلیفه شترانی را به عنوان قربانی با خود آورده بودند. از همین رو، بعد از اتمام طواف و سعی در مکه همچنان تا اعمال عرفه و مینا در احرام باقی ماندند. امیرمؤمنان علیه‌السلام

---

۱ - اشاره به روایتی از امام صادق علیه‌السلام: عوالم‌العلوم / ج ۱۵ / ص ۲۱۳

و دیگر کسانی که قربانی با خود داشتند نیز، چنین کردند، اما کسانی که قربانی با خود نداشتند و همگی در مکه از احرام خارج شده بودند - به غیر از تعدادی به ظاهر مسلمان که به تکلیف عمل نکردند - امروز دوباره به قصد حج تمتع احرام بستند و در کنار پیامبر ﷺ به راه افتادند. مکه، در واپسین ماه‌های عمر رسالت، یادآور خاطراتی شیرین از سالهای آغازین دعوت نبوی است که در آن، پیامبر خدا ﷺ همانند این سفر، به ابلاغ وصایت علوی مأمور بودند. در دعوت نزدیکان خود، دست امیرمؤمنان (علیه السلام) را - در حالی که عمر آن حضرت حداً کثر ۱۳ سال بود - گرفته، فرمودند:

«إِنَّ هَذَا أَخِي وَ وَصِيَّيَّ وَ خَلِيفَتِي فِيكُمْ، فَاسْمَعُوا لَهُ وَ أَطِيعُوا»^۱

«به راستی که این - علی - برادر من، وصی من و خلیفه من در میان شماست. پس به سخنانش گوش فرا دهید و اطاعتش کنید.»

---

۱ - بحارالانوار / ج ۱۸ / ص ۱۶۳ و برخی مدارک مربوط به اهل تسنن: مسند احمد / ج ۱ / ص ۱۵۹؛ تاریخ طبری / ج ۱ / ص ۲۱۷؛ کنز العمال / ج ۶ / ص ۴۰۱؛ کامل ابن اثیر / ج ۲ / ص ۲۴

۹ روز... به جشن ملائک در آسمان‌ها باقی است^۱

شنبه نهم ذی‌الحجّه سال ۱۰ هجری، ۲۱ اسفند
سال ۱۰ هجری شمسی، ۹ مارس سال ۶۳۲ میلادی

امروز، روز خودشناسی، روز بازخوانی کرده‌ها و نا کرده‌ها، روز اعتراف به گناهان و راز و نیاز با خداوند و روز معرفت نسبت به حجّت خداست. امروز، روز عرفه است و جایی که ما از آن سخن می‌گوییم، صحرای عرفات.

عرفات در روزگار ما، مشخص‌ترین مکانی است که حجّت خدا و جانشین پیامبر، حضرت حجه‌بن‌الحسن العسکری عجل الله تعالی فرجه الشریف در آن حضور می‌یابند و به جمع حاجیان گرما می‌بخشند. با آن حضور مقدّس، اگر حاجیان رسول خدا ﷺ را در کنار خود نبینند، مولای متّقیان را نیابند، وجود امام مجتبی را احساس نکنند، زمزمه دعای سیدالشهدا را نشنوند و امام سجاد را و حضرت باقر را و... به حق که حجّشان ناتمام است.

---

۱ - اشاره به روایتی از امام رضا علیه السلام: عوالم‌العلوم / ج ۱۵ / ص ۲۲۲

عجب صحرا بی است عرفات و عجب روزی است عرفه!
 در چنین روزی، پیامبر خدا ﷺ تا طلوع آفتاب در مینا حضور
 داشتند و سپس به عرفات تشریف فرما شدند.
 رسول خدا ﷺ در این میان، سوار بر شتر خویش، مسلمانان را
 مخاطب قرار داده، بار دیگر به اهل بیت خویش ﷺ سفارش می‌کند و
 حدیث ثقلین را باز می‌خوانند:
 من دو چیز در میان شما باقی می‌گذارم که اگر آن دو را
 رها نکنید، گمراه نخواهید شد: قرآن، کتاب خدا و خاندان
 و اهل بیت^۱.

نیک که بنگریم در محلی به نام «نمره» خیمه رسول الله ﷺ را
 خواهیم دید و چون در سخنان حضرتش دقت کنیم، بوی خدا حافظی را
 استشمام خواهیم کرد. آفتاب عمر حبیب خدا ﷺ اندیشه غروب دارد و
 واپسین سفر این سفیر الهی با ابلاغ آخرین تکالیف رسالتش سپری
 می‌شود.

پیامبر برگزیده خدا ﷺ می‌داند که باید در واپسین روزهای حیات،
 جانشین خود را به شکل آشکار و در حضور همگان به مردم بشناساند.
 جبرئیل در شامگاه روز قبل، بار دیگر پیام معبودش را به وی ابلاغ کرده
 است که اگر چنین نکند گویی رسالتش را به انجام نرسانیده است.

---

۱ - بحار الانوار / ج ۲۹ / ص ۳۴۰ به نقل از جامع الاصول / ج ۱ / ص ۲۷۸ و صحیح
 ترمذی / ج ۵ / ص ۶۶۳ (هر دو مدرک که از منابع معتبر سنی است اشاره دارد که حدیث
 مذکور در عرفه بیان شده است).

۸ روز... به روز قبول توبه حضرت آدم عليه السلام باقی است^۱

یکشنبه دهم ذی الحجّه سال ۱۰ هجری قمری، ۲۲ اسفند
سال ۱۰ هجری شمسی، ۱۰ مارس سال ۶۳۲ میلادی

امروز روزی پر خاطره است. روزی که بوی بندگی خالص برگزیدگان الهی، ابراهیم و اسماعیل عليهما السلام را با خود دارد. روزی که قرن‌ها پیش، آن دو بزرگوار در امتحان اطاعت و بندگی خداوند، رضای حق تعالی را بدست آوردند و عید بزرگ اضحی و آیین ذبح قربانی، با ایثار آنان و هدیه‌ی بهشتی به یادگار ماند.

امروز پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و همراهانش در مینا قربانی می‌کنند. پس از آن، پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم پیروان خویش را مخاطب قرار داده می‌فرمایند: «چند صباحی بیش از عمر من باقی نمانده است. اگر در فردای روزگار نباشم، این برادرم علی است که در مقابل گمراهان خواهد ایستاد.» سپس بار دیگر آنان را به امانت‌داری در برابر دو یادگار نبوت توصیه

---

۱ - تاریخ، روز قبول توبه حضرت آدم عليه السلام را پس از خارج شدن از جنت، این روز

کرده، می‌افزایند:

«من دو چیز گران‌بها در میان شما به امانت می‌گذارم که اگر به این دو چنگ زنید، هرگز گمراه نخواهید شد: کتاب خدا و عترتم، یعنی اهل بیت؛ این دو هرگز از هم جدا نمی‌شوند تا در روز قیامت، در کنار حوض کوثر بر من وارد شوند.»^۱

همان‌گونه که اشاره شد این گفتار درخشان پیامبر خدا ﷺ، با عنوان «حدیث ثقلین» جاودانه در تاریخ مسلمانان باقی ماند. پیامبر ﷺ که دیروز در عرفه بر این امر تأکید نمودند، امروز نیز در منا به ثقلین (: دو یادگار و دو امر مهم) اشاره می‌فرمایند.

پیامبر ﷺ در ماجرای غدیر، بار دیگر با خواندن «حدیث ثقلین» از مسلمانان می‌خواهند که میراث ایشان، قرآن و اهل بیت علیهم‌السلام را پاس دارند.

به راستی، با این همه تأکیدات معنای سقیفه، غصب فدک،... و کربلا چیست؟

---

۱ - برخی مدارک از اهل تسنن: مستدرک الصحیحین / ج ۳ / ص ۱۰۹؛ خصائص نسایی / ص ۲۱ (هر دو مدرک صریحاً اشاره دارد که حدیث فوق در غدیر خم نیز بیان شده است).

۷ روز... به روز تبریک و تهنیت مؤمنان به یکدیگر باقی است^۱

دوشنبه یازدهم ذی‌الحجّه سال ۱۰ هجری قمری، ۲۳ اسفند
سال ۱۰ هجری شمسی، ۱۱ مارس سال ۶۳۲ میلادی

روز یازدهم از ماه ذی‌الحجّه، روز ستیز با شیطان است. پیامبر خدا ﷺ و یارانشان در پس اعمالی که دیروز در منا انجام داده‌اند، دیشب را در این وادی بیتوته کرده‌اند و اینک به رمیِ جَمَرات سه گانه، به نشانهٔ نفرت از شیطان مشغول‌اند.

و امیرمؤمنان علیه السلام مبارزه با شیطان را چه زیبا، به تمامی اهل ایمان آموخته است:

آنجا که از ۷۰ کشتهٔ قریش در بدر، او به تنهایی نیمی از بزرگان شرک را به هلاکت می‌نشانند. و در اُحد، یازده پرچم‌دار سپاه شیطان را به زانو در می‌آورد و هشتاد ضربه را به جان می‌خرد تا جان پیامبر صلی الله علیه و آله را حفظ کند.

---

۱ - امام رضا علیه السلام فرمودند: در این روز هرگاه برادر مؤمن خود را ملاقات کردید، چنین بگویید: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَنَا مِنَ الْمُتَمَسِّكِينَ بِوَلَايَةِ امِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام» سپاس خدایی را که ما را از تمسک‌کنندگان به ولایت امیرمؤمنان علیه السلام قرار داد. عوالم‌العلوم / ج ۱۵ / ص ۲۲۳

خندق یادآور ضربتی است که از عبادت انس و ملائکه تا روز قیامت برتر است. خبیر حکایت از مبارزه یک تنه آن شهسوار اسلام در برابر شیاطین یهود دارد؛ آنگاه که ضربت او سنگ، کلاه خود و دستار سر پهلوان یهود «مَرْحَب» را تا به دندان دو نیم می کند و صدای آن ضربت تا دور دست شنیده می شود و نوید پیروزی را با خود به پیشگاه پیامبر ﷺ می رساند. و آنک ... امیر مؤمنان علیه السلام است که به جنگ می رود و پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم چنین خطابش می کند:

«یا علی، به پیش رو که جبرئیل از راست تو، میکائیل از جانب چپ تو، عزرائیل در جلویت و اسرافیل در پشت سرت قتال می کنند و نصرت الهی بالای سر توست و دعای من از پی، تو را همراهی می کند.»^۱

و به حق، تنها علی است که پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم، لیاقت سرپرستی و رهبری مسلمین را داراست.

---

۱ - بحارالانوار / ج ۲۱ / ص ۱۸ و برخی از مدارک اهل تسنن: مسند احمد / ج ۱ / ص ۱۹۹؛ کنز العمال / ج ۶ / ص ۳۹۵؛ ذخائرالعقبی / ص ۷۶؛ مستدرک الصحیحین / ج ۳ / ص ۱۷۳

۶ روز... تا روز زینت برای رضای خداوند باقی است^۱

سه‌شنبه دوازدهم ذی‌الحجه سال ۱۰ هجری قمری، ۲۴ اسفند
سال ۱۰ هجری شمسی، ۱۲ مارس سال ۶۳۲ میلادی

امروز آخرین روز توقف در میناست و آخرین مراحل حج در حجه الوداع به پایان خواهد رسید. پیامبر ﷺ بار دیگر در سخنرانی خویش در «مسجد حنیف» حدیث «منزلت» و «ثقلین»^۲ را می‌خوانند و صریحاً از مسلمانان می‌خواهند که حاضران به غایبان برسانند.^۳

پیامبر اسلام ﷺ امروز یکی از تکالیف مهم خود را در این سفر - که آموزش عملی اعمال و مناسک حج ابراهیمی به مسلمانان است - تمام و کمال به پایان می‌رساند و در هر مورد واجبات و مستحبات آن را برای مردم بیان می‌فرماید. بدین ترتیب اعمال حج به پایان خواهد رسید.

---

۱ - اشاره به حدیثی از امام رضا (ع): عوالم‌العلوم / ج ۱۵ / ص ۲۲۴

۲ - بحارالانوار / ج ۳۷ / ص ۱۱۴ و ۱۲۹

۳ - بر طبق شواهد تاریخی خطبه بسیار مهمی درباره مقام امیرمؤمنان (ع) در مسجد حنیف ایراد شده است. ر.ک: بحارالانوار / ج ۲۷ / ص ۶۹ / ج ۳۷ / ص ۱۱۴ - ۱۱۵ و ۱۳۵

پس از پایان مراسم حج، دستور الهی بر پیامبر ﷺ چنین نازل می‌شود:

«نبوت تو به پایان رسیده و روزگارت کامل شده است. اسم اعظم و آثار علم و میراث انبیا را به علی بن ابی طالب بسپار که او اولین مؤمن است. من زمین را - بدون عالمی که اطاعت من و ولایتم با او شناخته شود و حجّت بعد از پیامبرم باشد - رها نخواهم کرد.»^۱

یادگار انبیا، صُحُف آدم و نوح و ابراهیم علیهم السلام، تورات و انجیل، عصای موسی علیه السلام، انگشتری سلیمان علیه السلام و سایر میراث‌های ارجمند - که فقط در دست حُجج الهی است و نزد انبیای پیشین و اوصیای ایشان دست به دست گشته و هم اکنون نیز خاتم انبیا صلی الله علیه و آله و سلم حافظ آن است - اینک باید به وصی آن حضرت منتقل گردد.

پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم، امیرمؤمنان علیه السلام را فرا می‌خواند و مجلسی خصوصی ترتیب می‌دهد تا ودایع الهی را به آن حضرت بسپارد. بدین سان به اعجاز نبوی، میراث هزاران ساله انبیا علیهم السلام به حضرت امیرمؤمنان علیه السلام سپرده می‌شود و این امانت‌ها از مولای متقیان به امامان بعد انتقال می‌یابد... و اینک در دست مبارک آخرین حجّت پروردگار حضرت بقیة الله ارواحنا له الفدا است.

---

۱ - بحار الانوار / ج ۲۸ / ص ۹۶ و ج ۳۷ / ص ۲۰۲ و ج ۴۰ / ص ۲۱۶

۵ روز... تا غدیر،

روز اجتماع مؤمنین به جهت جشن و سرور باقی است^۱

چهارشنبه سیزدهم ذی‌الحجّه سال ۱۰ هجری قمری،
۲۵ اسفند سال ۱۰ هجری شمسی، ۱۳ مارس سال ۶۳۲ میلادی

آخرین ساعات حضور پیامبر ﷺ در مکه است و به زودی کاروان حجّاج به قصد بازگشت به دیار خویش، حرکت خواهد کرد. امروز نیز افتخاری دیگر برای شاه جوانمردان به همراه دارد. آری، امروز است که جبرئیل بر پیامبر خدا ﷺ نازل می‌گردد و از جانب پروردگار، عنوان افتخارآمیز «امیرالمؤمنین» را اختصاصاً برای ابوالحسن علی بن ابی طالب علیه السلام به همراه می‌آورد. پیامبر خدا ﷺ نیز دستور می‌دهند تا یکایک یاران‌شان صاحب ذوالفقار را ملاقات کنند و ایشان را با عنوان امیر اهل ایمان بخوانند و براو چنین سلام کنند:

---

۱ - اشاره به حدیثی از امیرمؤمنان علیه السلام که به این امر سفارش فرمودند: عوالم‌العلوم / ج

«السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ»^۱

این دستور پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بعضی از صحابه را خوش نمی‌آید و ناخرسندانه می‌پرسند: «آیا این عنوان از سوی خداوند و رسول اوست؟» پیامبر رحمت آزرده خاطر و غضبناک می‌فرماید: «این حَقِّی است از طرف خدا و رسولش. خداوند این دستور را به من داده است.» به راستی این چنین مسلمانانی در فرادهای نزدیک چگونه سر تسلیم در برابر فرمان عظیم پروردگار فرود خواهند آورد؟

نطفه نخستین توطئه‌ها در همین روزها در مکه بسته شده است. گفته‌های پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، از رحلت قریب الوقوع حضرتش خبر می‌دهد و همه چیز از جانشینی امیرمؤمنان عَلَيْهِ السَّلَام بعد از ایشان حکایت دارد. آنان که سال‌های سال در اندیشه و آرزوی تکیه زدن بر جایگاه حکومت بعد از پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، دندان طمع تیز کرده بودند، اینک حلقه فتنه آراسته می‌کنند و برای فردها، هم قسم می‌شوند که:

«اگر محمد از دنیا رفت یا کشته شد، نمی‌گذاریم خلافت و جانشینی او در اهل بیتش مستقر شود.»^۲

این متن پیمانی بود که پنج نفر از یاران نقاب به چهره و نفاق پیشه پیامبر، نوشته و در میان کعبه در زیر خاک نهان کرده بودند؛ پیمانی که با عنوان «صحیفه ملعونه» (نوشتار شوم) از آن یاد می‌شود و پیامبر بزرگ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ در خطبه غدیر نسبت به آن هشدار می‌دهند.

آیا مسلمانان به این هشدار توجه کردند؟

۱ - بحارالانوار / ج ۳۷ / صص ۱۱۱ و ۱۲۰ و ج ۳۷ / باب ۵۴ و مدارکی از سنیان که اذعان می‌کنند پیامبر چنین لقبی را به حضرت داده‌اند: حلیة الأولیا / ج ۱ / ص ۶۳ و تاریخ بغداد / ج ۱۳ / ص ۱۲۲

۲ - بحارالانوار / ج ۱۷ / ص ۲۹ و ج ۲۸ / ص ۸۵ و ج ۳۷ / ص ۱۱۴

۴ روز... تا عید غدیر،
روز احسان و نیکی در حق مؤمنان باقی است^۱

پنج‌شنبه چهاردهم ذی‌الحجه سال ۱۰ هجری قمری،
۲۶ اسفند سال ۱۰ هجری شمسی، ۱۴ مارس سال ۶۳۲ میلادی

در این روز مکه با میهمان عزیز خود پیامبر خدا ﷺ، برای همیشه وداع می‌کند. به فرمان الهی، حاجیان به حرکت در می‌آیند و سیل جمعیت که بیش از یکصد و بیست هزار نفر است، به همراه آن حضرت سفر پنج روزه تا غدیر را آغاز می‌کنند. حتی پنج هزار نفر از اهل مکه و دوازده هزار نفر از اهل یمن، در جهت مخالف مسیر سرزمین خود، برای درک مراسم غدیر همراه حضرت آمده‌اند.

زمان ابلاغ مهم‌ترین رسالت نبوی هر لحظه نزدیک‌تر می‌شود. دوست و دشمن در این که امیر مؤمنان عَلَيْهِ السَّلَامُ تنها فرد شایسته برای جانشینی رسول خداست، شک ندارند؛ چرا که او اولین مسلمان و نخستین نمازگزار در پشت سر پیامبر ﷺ است. در دعوت نزدیکان - که به «یوم

---

۱ - اشاره به حدیثی از امیر مؤمنان عَلَيْهِ السَّلَامُ: عوالم‌العلوم / ج ۱۵ / ص ۲۰۹

الإنذار» نام برده شده است - او برادر، وصی و جانشین پیامبر ﷺ معرفی می‌شود. در لیلۃ المبیت (شب هجرت)، اوست که جان فدای نبوت می‌کند. در بدر، اوست که کمر شرک را می‌شکند. آسمان اُحد برای او سرود «لافتی إلا علی، لا سیف إلا ذوالفقار» می‌سراید. خیبر را او فاتح است. جای جای قرآن مشحون از فضایل و مناقب اوست و این همه را رسول خدا ﷺ بهتر از هر کسی می‌داند... اما فتنه جویانی در میان پیروانش دارد، که دل‌هایشان از حسد و کینه نسبت به علی مرتضی‌العلیاء لبریز است.

«یا علی، لا یحبُّک إلا مؤمنٌ و لا یغضُّک إلا منافقٌ»^۱

«ای علی!، تو را جز مؤمن دوست نمی‌دارد و جز منافق کسی با تو دشمنی نمی‌کند.»

قلبی که جایگاه ایمان است، علی را دوست دارد. آری، امیرمؤمنان و اولاد او علیهم‌السلام محور محبت الهی‌اند. دوستدار ایشان دوستدار خداست و دل‌های اهل ایمان به سویشان پر می‌کشد. چه زیبا فرموده است امام حسن عسکری علی‌ه‌السلام:

«فرزندم، مهدی! بدان که دل‌های مردم طاعت‌پیشه و با اخلاص، به سان پرنده‌ای که به سوی لانه پر می‌کشد، مشتاقانه راهی کوی توست.»^۲

۱ - برخی مدارک معتبر از اهل تسنن: صحیح مسلم / کتاب الایمان، جامع ترمذی / ج ۲ / ص ۲۲۹؛ الریاض النضرة / ج ۲ / ص ۲۱۳؛ کنز العمال / ج ۶ / ص ۳۹۱؛ أسنی المطالب / ص ۸

۲ - بحار الانوار / ج ۵۲ / ص ۳۵

۳ روز... به انجام مراسم «عقد اخوت»
بین برادران دینی باقی است^۱

جمعه پانزدهم ذی‌الحجه سال ۱۰ هجری قمری، ۲۷ اسفند
سال ۱۰ هجری شمسی، ۱۵ مارس سال ۶۳۲ میلادی

کاروانیان پس از خروج از مکه به «سرف» رسیده و از آن جا تا «مرّ الطهران» آمده‌اند. هنوز تا «غدیر خم» چند منزل دیگر باقی است. انتخاب منطقه «غدیر» از چند جهت قابل توجه است: نخست از آن رو که در راه بازگشت از مکه، نزدیک دو راهی جدا شدن کاروانها و تقاطع مسیرهاست. در آینده، کاروانهای حج، در راه رفت و برگشت، با رسیدن به وادی غدیر و نماز در مسجد پیامبر ﷺ، با این جایگاه تجدید خاطره و بیعت تازه خواهند کرد تا یاد آن در دل‌ها احیا گردد.

---

۱ - برای آشنایی با این سنت اسلامی مراجعه کنید به: مستدرک الوسائل، محدث نوری (ره) / ج ۱ / ص ۴۵۶ / باب ۳ (چاپ قدیم) و همچنین اسرار غدیر، محمدباقر انصاری / ص ۲۲۰

دیگر این که «غدیر» محلی بسیار مناسب برای برنامه سه روزه پیامبر ﷺ و ایراد خطبه برای آن جمعیت انبوه بود. منطقه «غدیر خم» بیابانی باز و وسیع در مسیر سیلاب وادی «جحفه» است. این سیلاب از مشرق به مغرب جاری می شود و پس از عبور از غدیر به جحفه می رسد و سپس تا دریای سرخ ادامه پیدا می کند و سیل های سالیانه را به دریا می ریزد.

در این مسیر آب گیرهای طبیعی به وجود آمده است که پس از عبور سیل، آب های باقیمانده در آن جمع و در طول سال به عنوان ذخایر آبی شناخته می شوند و به آنها اصطلاحاً «غدیر» می گویند. در مناطق مختلف غدیرهای زیادی در مسیر سیل ها وجود دارد که با نام گذاری از یکدیگر شناخته می شدند. این غدیر هم برای شناخته شدن از غدیرهای دیگر به «غدیر خم» نام بردار است. کنار این آبگیر، پنج درخت سرسبز و کهن سال از نوع «سَمُر» شبیه درخت چنار وجود دارد که درختی خاص صحراهاست. این پنج درخت، سایبانی دل پذیر برای مسافران خسته است.

در نتیجه، این بیابان وسیع به عنوان مکانی مناسب برای مراسم سه روزه غدیر انتخاب می گردد و جایگاه سخنرانی زیر همان درختان در نظر گرفته می شود که هم مشرف بر بیابان و محلّ تجمّع مخاطبان است و هم سایبان مناسبی برای ایراد خطابه.

چند روز دیگر، پیامبر ﷺ در همین مکان و به هنگام بیعت، عمایه خود را که «سحاب» نام داشت، به عنوان تاج افتخار، بر سر امیرمؤمنان ع قرار می دهند و می فرمایند: «عمامه، تاج عرب است.»^۱

---

۱ - الغدیر / ج ۱ / ص ۲۹۱ و عوالم العلوم / ج ۱۵ / ۳ / ص ۱۹۹ و از اهل تسنن: الرياض النضرة محب الدین طبری / ج ۲ / ص ۲۱۷؛ کنز العمال متقی هندی / ج ۸ / ص ۶۰؛ شرح المواهب زرقانی / ج ۵ / ص ۱۰

۲ روز... به روز عید غدیر،
روز صلوات و برائت از دشمنان باقی است^۱

شنبه شانزدهم ذی‌الحجّه سال ۱۰ هجری قمری، ۲۸ اسفند
سال ۱۰ هجری شمسی، ۱۶ مارس سال ۶۳۲ میلادی

قافله عظیم غدیر همچنان در حرکت است و از «مَرُّ الظُّهْران» گذشته و
به آبادی بعدی یعنی «عُسفان» رسیده است.

تا جایگاه موعود راهی باقی نیست. جایی که خداوند مقدر داشته
است تا رسولش، ولایت امیرمؤمنان و یازده فرزند او علیهم‌السلام را به مردم ابلاغ
کند و پس از اتمام حجّت با مسلمانان، علی را به فرمان روایی آنان
منسوب کند، چراکه چند روزی بیشتر از عمر مبارکش باقی نمانده است.
آری، خداوند هیچگاه زمینش را بدون حجّت باقی نمی‌گذارد و پس از
رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم، امیرمؤمنان و فرزندان علیهم‌السلام حجّت روی زمین
خواهند بود.

از طرف دیگر، بنیان‌گذاران سقیفه مقارنِ ماجرای غدیر، پیمان نامه‌ای

---

۱ - اشاره به حدیثی از امام صادق علیه‌السلام: بحار / ج ۳۷ / ص ۱۷۱

امضا کرده و به نظام دادن لشکر خود پرداخته‌اند تا از رسیدن خلافت به امیرمؤمنان علیه السلام جلوگیری کنند. در حقیقت در این روز است که صف‌آرایی جمل، صفین و نهروان شکل می‌گیرد و آئین نو پای اسلام به جای آن که انسان‌های خاکی را با دستورات الهی به افلاک ببرد، گرفتار جهنم هوا و هوس‌ها می‌شود. شماری دنیا طلب در بوستان دین لانه می‌کنند و گروهی منافقانه به بهانه دفاع از دین، تیشه جاهلیت بر ریشه دین می‌زنند.

تمام کج اندیشی‌ها در تاریخ اسلام، از این جا ریشه دارد و یکی از آثار این پیمان نامه ناپاک و صحیفه شوم، آنانی هستند که صاحب غدیر را به نام اسلام در محراب عبادت شهید می‌کنند و آب به آسیاب مال پرستان و شهوترانانی می‌ریزند که از عدالت علوی گریزانند.

... هم‌چنین در صحیفه ملعونه خطوط نانوشته‌ای است که غدیر را تا قربانگاه کربلا می‌کشاند.

چه آگاهانه فرمود امام صادق علیه السلام:

«آن‌گاه که آن پیمان نامه نوشته شد، حسین علیه السلام به شهادت

رسید.»^۱

و چه زیبا مثلی آورد امام رضا علیه السلام:

«مثل اهل ایمان در قبول ولایت امیرمؤمنان علیه السلام در روز غدیر خم همانند

ملائکه در سجودشان مقابل حضرت آدم علیه السلام است و مثل کسانی که در روز

غدیر از ولایت امیرمؤمنان علیه السلام سرباز زدند، مثل شیطان است.»^۲

---

۱ - بحارالانوار / ج ۲۴ / ص ۳۶۶ و ج ۲۸ / ص ۱۲۳

۲ - عوالم‌العلوم / ج ۱۵ / ۳ / ص ۲۲۴

۱ روز... به عید غدیر، روز حمد الهی و شکرگزاری باقی است^۱

یکشنبه هفدهم ذی‌الحجه سال ۱۰ هجری قمری، ۲۹ اسفند
سال ۱۰ هجری شمسی، ۱۷ مارس سال ۶۳۲ میلادی

کاروان بزرگ غدیر به همراهی وجود مقدس پنج نور پاک، پیامبر، امیرمؤمنان، حضرت زهرا، امام حسن و امام حسین علیهم‌السلام - که این کاروان را بر افلاکیان شرف می‌بخشند - پس از گذشتن از «عسفان» به «قَدَید» رسیده است و اینک تا «جحفه» که «غدیر خم» کنار آن قرار دارد، راهی باقی نیست.

آنچه در غدیر برای مردم بیان می‌شود بزرگترین پیام اسلام، یعنی ولایت اهل بیت علیهم‌السلام می‌باشد که اهمیت آن از هر اصل دیگری در اسلام برتر است. نماز که خود ستون دین است، به هنگام سفر، کوتاه و شکسته خوانده می‌شود و در حالاتی، ساقط است یا روزه بر کهن سالان و بیماران و مسافران حرام شمرده شده است؛ اما ولایت اهل بیت علیهم‌السلام بر هر زن و مرد، پیر و جوان، کوچک و بزرگ... در هر حال واجب است و تخلف از

---

۱ - اشاره به حدیثی از امام صادق علیه‌السلام: بحار / ج ۳۷ / ص ۱۷۰

آن در هیچ هنگامی جایز نیست. غدیر خود حکایتِ متخلف از ولایت را چنین گزارش می‌کند:

در آخرین ساعات روز سوم واقعه غدیر یعنی ۲۰ ذی‌الحجه، «حارث فهری» با دوازده نفر از یارانش نزد پیامبر ﷺ می‌آید: ای محمد! سؤالی دارم: این که درباره علی بن ابی طالب گفتی: «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلَيْ مَوْلَاهُ...» از جانب پروردگار بود یا گفته خود توست؟

پیشوای اسلام پاسخ می‌دهد: «خداوند به من وحی کرده است و واسطه بین خدا و من، جبرئیل است. من اعلام‌کننده پیام خداوندم و بدون اجازه پروردگارم خبری نمی‌دهم.»

مرد نگون بختِ بدنهاد می‌غرزد: «خدایا! اگر آن چه محمد می‌گوید حق و از جانب توست، سنگی از آسمان بر من بیفکن و عذابی دردناک فرو فرست.»

همین که سخن حارث تمام می‌شود و به راه می‌افتد، خداوند سنگی از آسمان بر او می‌فرستد که وی را در دم هلاک می‌گرداند و ماجرای اصحاب فیل، در برابر دیدگان یکصد و بیست هزار حاضر در وادی غدیر، تکرار می‌شود. آن‌گاه فرشته وحی فرود می‌آید:

﴿سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ * لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ﴾^۱

(معارج / ۱ و ۲)

«سؤال کننده‌ای، عذابی را که وقوعش حتمی است طلب می‌کند. (او بداند که این عذاب) کافران را در برمی‌گیرد و هیچکس را توان دفع آن نیست.»

---

۱ - بحارالانوار / ج ۳۷ / ص ۱۳۶؛ الغدیر / ج ۱ / صص ۲۳۹ - ۲۴۶ و برخی مدارک مربوط به اهل تسنن: تفسیر قرطبی در تفسیر سوره معارج؛ الفصول المهمه ابن صباغ مالکی / ص ۲۶؛ تذکره ابن جوزی / ص ۱۹؛ فیض القدیر مناوی شافعی / ج ۶ / ص ۲۱۸

عیدالله الأكبر، روز اکمال دین و اتمام نعمت
بر رهروان راه امیرمؤمنان علیه السلام مبارک باد

دوشنبه هجدهم ذی الحجّه سال ۱۰ هجری قمری، اول
فروردین سال ۱۱ هجری شمسی^۱، ۱۸ مارس سال
۶۳۲ میلادی

در اولین روز بهار و نزدیک ظهر روز دوشنبه، به مجرد ورود کاروان
بزرگ پیامبر خدا صلی الله علیه و آله به منطقه «غدیر خم»، آن حضرت مسیر حرکت
خود را به طرف راست جاده و به سمت غدیر تغییر می دهند و می فرمایند:
«هان ای مردم! دعوت خدا را اجابت کنید. من پیام آور
خدایم.»

این یعنی هنگام ابلاغ پیام مهمی فرا رسیده است؛ لذا فرمان می رسد تا
منادی ندا کند: «همه بایستند! آن‌ها که پیش رفته‌اند بازگردند و آنان که
پشت سرند، خود را سریعتر برسانند...» آهسته آهسته همه جمعیت در

---

۱ - امام صادق علیه السلام از هم‌زمانی عید غدیر خم با نوروز و بهار طبیعت خبر می‌دهند:
ر.ک بحارالانوار / ج ۳۷ / ص ۱۰۸ و ج ۵۹ / ص ۹۲

محلّ از پیش تعیین شده جمع می‌گردند. همچنین از حاضران خواسته می‌شود تا کسی زیر درختان کهن سالی که در آن جا هست نرود و آن مکان برای برپایی جایگاه سخنرانی خالی بماند.

پس از این دستور، همهٔ مرکب‌ها متوقف و مردمان پیاده می‌شوند. آن‌گاه برای توقف سه روزه خیمه می‌زنند. شدت گرما در اثر حرارت آفتاب و داغی زمین به حدّی است که مردم و حتی خود آن حضرت گوشه‌ای از لباس خود را بر سر انداخته و گوشه‌ای از آن را زیر پای خود قرار داده‌اند.

از طرف دیگر، پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چهار نفر از اصحاب خاصّ خود یعنی مقداد، سلمان، ابوذر و عمار را فراخوانده و به آنان دستور داده‌اند تا جایگاه سخنرانی را در کنار درختان بلند آماده کنند. آنان خارهای زیر درختان را می‌کنند و سنگ‌های ناهموار را جمع می‌کنند. آن‌جا را جارو می‌زنند و آب می‌پاشند. بعد از آن در فاصلهٔ بین دو درخت، روی شاخه‌ها پارچه‌ای می‌افکنند تا سایبانی از آفتاب باشد. سپس در زیر سایبان، سنگ‌ها را روی هم می‌چینند و از رواندازهای شتران و سایر مرکب‌ها کمک می‌گیرند و منبری به بلندی قامت آن حضرت ساخته می‌شود و روی آن را با پارچه‌ای می‌پوشانند. منبر را طوری برپا کرده‌اند که نسبت به جمعیت در وسط قرار بگیرد و پیامبر هنگام سخنرانی بر مردم مُشرف باشند تا صدای حضرتش به همه برسد و همه ایشان را ببینند.

با توجه به کثرت جمعیت، «ربیعیه» را که صدای بلندی دارد، انتخاب کرده‌اند تا کلام آن حضرت برای افرادی که دورتر قرار دارند تکرار شود. مقارن ظهر، منادی رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ندای نماز جماعت می‌دهد، مردم مقابل منبر جمع می‌شوند و با پیامبر خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نماز جماعت می‌گزارند. پس از نماز، پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ از منبر غدیر بالا می‌روند. سپس علی عَلِيٌّ را فرا می‌خوانند تا در سمت راستشان بر فراز منبر بایستند. آنگاه در حالی که

دست راستشان بر شانه امیرمؤمنان علیه السلام قرار دارد، سخنرانی تاریخی خود را آغاز می‌کنند. این خطابه بیش از یک ساعت به طول می‌انجامد.

پیشوای مهربان در ابتدا به حمد و ثنای الهی می‌پردازند و سپس می‌افزایند که: باید فرمان مهمی درباره علی بن ابی طالب ابلاغ کنم که اگر این پیام را نرسانم، رسالت الهی را نرسانده‌ام:

﴿ يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ! بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ،
فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ... ﴾
(مائده / ۶۷)

پس از آن، امر مؤکد پروردگار را درباره اعلام ولایت به صراحت مطرح می‌دارند: جبرئیل سه بار بر من نازل شده و از طرف خداوند مرا مأمور کرده است که در این جایگاه به پا خیزم و بر هر سپید و سیاهی اعلام کنم که: «علی بن ابی طالب برادر من و وصی من و جانشین من بر اتمم و امام بعد از من است. نسبت او به من همانند هارون است به موسی؛ جز این که پیامبری بعد از من نیست و او صاحب اختیار شما بعد از خدا و رسولش است. خداوند در این مورد آیه‌ای از کتابش بر من نازل کرده است:

﴿ إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ
وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَ هُمْ رَاكِعُونَ ﴾
(مائده / ۵۵)

صاحب اختیار شما خدا و رسول اویند و کسانی که ایمان آورده‌اند و نماز بر پا می‌دارند و در حال رکوع زکات می‌پردازند.

پسر عمم - فرزند ابوطالب علیه السلام - است که نماز را برپا داشته و در حال رکوع زکات داده است و در هر حال خداوند - عز و جل - را قصد می‌کند. خداوند از من راضی نمی‌شود، مگر آنچه را در حق علی بر من نازل شده است ابلاغ کنم.»

سپس امامت دوازده امام بعد از خود را تا آخرین روز دنیا اعلام می‌کنند تا همه طمع‌ها یک‌باره قطع شود:

«حلالی نیست مگر آن‌چه خدا و رسولش و آنان (امامان) حلال کرده باشند و حرامی نیست مگر آن‌چه خدا و رسولش و آنان (امامان) بر شما حرام کرده باشند. خداوند - عزّ و جلّ - حلال و حرام را به من شناسانده است و آنچه را پروردگارم از کتابش و حلال و حرامش به من آموخته به علی سپرده‌ام. ای مردم! او از طرف خداوند امام است. هرکس ولایت او را انکار کند، خداوند هرگز توبه‌اش را نمی‌پذیرد و او را نمی‌بخشاید. بدانید که جبرئیل از جانب خداوند این خبر را برای من آورده است که: «هرکه با علی دشمنی کند و ولایت او را نپذیرد، به لعنت و خشم خداوندی گرفتار می‌گردد.»

ای مردم! علی و پاکان از فرزندانم از نسل او «ثقل اصغر»ند و قرآن «ثقل اکبر» است. هر یک از این دو از دیگری گزارش می‌دهد و با آن موافق است. آن‌ها از یکدیگر جدا نمی‌شوند تا بر سر حوض کوثر بر من وارد شوند. بدانید که «امیرمؤمنان» بودن، برای احدی جز او روا نیست.

سپس پیامبر ﷺ، امیرمؤمنان عَلِيٍّ را به نزدیک خود فراخوانده، بازوان آن حضرت را می‌گیرند و بلند می‌کنند تا همگان ایشان را به چشم خویش ببینند و راه هرگونه شک و شبهه‌ای تا آخر روزگار بسته باشد. آن‌گاه بانگ برمی‌دارند:

«مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاهُ اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ وَ عَادِ مَنْ

عاداه»

«هرکه من صاحب اختیار اویم، این علی صاحب اختیار اوست. خداوندا! دوست بدار هرکس علی را دوست بدارد و دشمن بدار هرکس علی را دشمن بدارد.»

در پس این ندا، پیامبر خدا ﷺ رو به آسمان سخن می‌گویند:
پروردگارا! تو هنگام روشن شدن این مطلب و منصوب داشتن علی در
این روز این آیه را درباره او نازل کردی:

﴿...الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَ
رَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا...﴾ (مائده / ۳)
﴿وَمَنْ يَتَّبِعْ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ
مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ (آل عمران / ۸۵)

... امروز دینتان را کامل کردم و نعمت خود را بر شما تمام
داشتم و از اسلام به عنوان دین شما راضی شدم...»
«هر که آیینی جز اسلام برگزیند، هرگز از او قبول نمی‌شود و در
آخرت از زیانکاران خواهد بود.»

گویی پیشوای دل آگاه و آینده‌نگر می‌داند منافقان و شیاطین بر سر راه
هدایت خواهند نشست و امامان هدی عليه السلام را در راه مطامع خویش،
شهادت خواهند کرد. این است که در بخش دیگری از خطبه، در وصف
آخرین حجّت الهی چنین فرموده‌اند:

«بدانید که آخرین امامان، مهدی قیام‌کننده از ماست. اوست
پیروزمند بر ادیان. اوست انتقام‌گیرنده از ظالمان. اوست
چیره بر هر قبیله‌ای از اهل شرک و هدایت‌کننده آنان. اوست
که هر صاحب فضیلتی را بر پایه فضلش و هر صاحب جهالتی
را به قدر جهلش منزلت و جایگاه می‌دهد. اوست انتخاب
شده الهی. اوست وارث هر علم و محیط بر هر فهم. اوست
خبر دهنده از پروردگارش و بالابرنده آیات حق. اوست که
پیشینیان به او بشارت داده‌اند.
بدانید او ولی خدا در زمین است و حکم‌کننده الهی در میان

بندگان و امین او در آشکار و نهان.»

«پروردگارا! تو شاهد باش که من ابلاغ کردم.»^۱

سپس به فرمان پیامبر ﷺ حاضران به بیعت با امیرمؤمنان عَلَيْهِ السَّلَامُ فراخوانده شدند. از جمله اولین کسانی که در غدیر خود را جلو انداختند، «ابوبکر و عمر» بودند که هنگام بیعت، به امیرمؤمنان عَلَيْهِ السَّلَامُ چنین گفتند:

«يَخُّ بِخَ لِكَ يَا بِنَ أَبِي طَالِبٍ أَصْبَحْتَ مَوْلَايَ وَ مَوْلَى كُلِّ مُسْلِمٍ»^۲

«گوارایت باد ای فرزند ابوطالب، اکنون مولای من و مولای هر

مسلمان شده‌ای.»

... سرانجام، مراسم غدیر در چهارشنبه، بیستم ذی‌الحجه سال دهم هجری قمری و سوم فروردین ماه سال یازدهم هجری شمسی، پس از سه روز بیعت و تبریک، پایان پذیرفت.

***

«با یک جمله: چه سخت روزهایی بر امیرمؤمنان و... گذشت» نتیجه لازم را بگیریم.

---

۱ - مدارک خطبه غدیر: روضة الواعظین، ابن‌فتال نیشابوری (متوفای ۵۰۸ ق.) / ج ۱ / ص ۸۹؛ احتجاج، شیخ طبرسی (متوفای ۵۸۸ ق.) / ج ۱ / ص ۶۶، الیقین، سیدبن طاووس / ص ۳۴۶ و بحارالانوار / ج ۳۷ / باب ۵۲

۲ - بیش از شصت عالم سنی ماجرا و عبارت تبریک دو خلیفه را آورده‌اند از جمله: احمد حنبل پیشوای حنبلیان در مسند / ج ۴ / ص ۲۸۱؛ تفسیر طبری / ج ۳ / ص ۴۲۸؛ البداية و النهایة ابن‌کثیر / ج ۵ / صص ۲۰۹ و ۲۱۰؛ سزّالعالمین غزالی / ص ۹؛ النهایة ابن‌اثیر / ج ۴ / ص ۲۴۶؛ ر.ک. الغدیر / ج ۱ / صص ۲۷۲ - ۲۸۳

بدین سان، راه غدیر تا به قیامت روشن گردید و چراغ‌های هدایت و کشتی‌های نجات یک به یک معرفی شدند تا حجت کامل گردد و کسی را تخلف از آن جایز نباشد.

اینک... ما نیز به انتظاریم که ظهور آخرین موعود غدیر و خاتم اوصیاء پیامبر ﷺ تحقق یافته و امام عدالت‌گستر بیاید و زمین پر فساد را آسمانی کند و انسان در بند خاک را به افلاک برد.

ای دوست غدیری! بر ماست که پیام غدیر را برسانیم؛ چرا که این وظیفه را پیامبر رحمت‌مان بر ما بایسته ساخت:

«فَلْيُبَلِّغِ الْحَاضِرُ الْغَائِبَ وَالْوَالِدُ الْوَلَدَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ»^۱
«پس حاضران به غایبان و پدران به فرزندان برسانند... تا روز رستاخیز.»

سؤالات از متن کتاب بیست و سه روز با غدیر

- ۱- کدامیک از افراد اهل بیت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله هنگامی که آن حضرت کاروان حج را از مدینه به سوی مکه حرکت داد همراه کاروان نبودند و سپس به قافله حاجیان پیوستند؟
الف) امیرالمؤمنین علیه السلام (ب) حضرت زهرا علیها السلام (ج) امام حسن علیه السلام (د) امام حسین علیه السلام
- ۲- مهم‌ترین برنامه و هدف پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در حجة الوداع چه بود؟
الف) آموزش صحیح نماز به عنوان رابطه با پروردگار و تبیین حکم زکوة در رابطه با مردم
ب) آموزش مناسک و اعمال حج و ابلاغ عمومی و آشکار ولایت و امامت امیرالمؤمنین و ائمه علیهم السلام
ج) صلح با مشرکین مکه و انجام اعمال و مناسک حج ابراهیمی
د) هر سه مورد
- ۳- هنگامی که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در غزوة تبوک مدینه را ترک کردند و برای دفع فتنه منافقان و کارشکنان و یهودیان امیرالمؤمنین علی علیه السلام را جانشین خود در مدینه قرار دادند، کدام جمله معروف را خطاب به حضرت علی علیه السلام فرمودند؟
الف) یا علی، لا یحبک الا مؤمن و لا یبغضک الا منافق
ب) لولا انت یا علی لم یعرف المؤمنون بعدی
ج) یا علی، انما انت بمنزلة الکعبه تؤتی و لا تأتی
د) انت منی بمنزلة هارون من موسی الا انه لا نبی بعدی
- ۴- به اعتراف بسیاری از کتب شیعه و سنی آیه ۲۷ سوره بقره: «و من یشری نفسه ابتغاء مرضات الله و الله رؤوف بالعباد» اشاره به کدامین رشادت و جانفشانی امیرالمؤمنین علیه السلام دارد؟
الف) آن هنگام که در جنگ احد مسلمانان از ترس پا به فرار می‌گذارند و امیرالمؤمنین با جانفشانی ضربات شمشیر را بر جسم و تن خویش پذیرا می‌شود و از پیامبر رحمت صلی الله علیه و آله محافظت و پاسداری می‌کند
ب) آن هنگام که پیشوای جوانمردان هستی و جان خویش را در طبق اخلاص گذاشت و در بستر پیامبر صلی الله علیه و آله خوابید تا پیامبر صلی الله علیه و آله به مدینه هجرت فرمایند
ج) آن هنگام که در جنگ خندق با ضربه‌ای حیدری عمرو بن عبیدود قهرمان عرب را به دوزخ فرستاد و پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود ضربه علی علیه السلام در خندق برتر از عبادت تمامی انس و جن است
د) آن هنگام که امیرالمؤمنین علیه السلام، فاطمه علیها السلام، امام حسن و امام حسین علیهم السلام سه روز روزه گرفتند و هر سه روز افطار خود را در راه خدا خالصانه به مسکین و یتیم و اسیر دادند

۵- در ماجرای مباحله پیامبر ﷺ با مسیحیان نجران که به تسلیم شدن مسیحیان این منطقه در برابر پیامبر ﷺ انجامید، آیه ۶۱ سوره آل عمران نازل گردید، منظور از «نساتنا» در این آیه شریفه کیست؟

الف) عایشه ب) حفصه ج) همسران پیامبر ﷺ د) حضرت فاطمه زهرا علیها السلام
 ۶- امام صادق حضرت جعفر بن محمد علیه السلام می فرماید: «آن گاه که آن پیمان نامه نوشته شد، حسین علیه السلام به شهادت رسید» حضرت به چه پیمان نامه‌ای اشاره می‌کنند؟

الف) دستوری که یزید به والی مدینه نوشت که از امام حسین علیه السلام بیعت بگیر و اگر بیعت نکرد او را بکش

ب) دستوری که ابن زیاد برای عمر سعد نوشت که به لشکر امام حسین علیه السلام حمله کن
 ج) صحیفه ملعونه‌ای که بنیانگذاران سقیفه مقارن ماجرای غدیر امضا کردند تا از رسیدن خلافت به علی علیه السلام جلوگیری کنند

د) پیمان نامه‌ای که امام حسن علیه السلام پس از خیانت سرداران لشکرش مجبور شد با معاویه صلح کند
 ۷- پیامبر ﷺ در خطابه غدیر پس از معرفی دوازده جانشین خود در امت با بیانات زیر یکی از این ائمه را معرفی می‌کند:

«اوست پیروز بر ادیان، اوست انتقام گیرنده از ظالمان، اوست چیره بر هر قبیله‌ای از اهل شرک و هدایت‌کننده آنان، اوست که هر صاحب فضیلتی را بر پایه فضلش و هر صاحب جهالتی را به قدر جهلش منزلت و جایگاه می‌دهد.» این توصیفات در شأن چه کسی است؟

الف) حضرت علی علیه السلام ب) امام حسن علیه السلام ج) امام حسین علیه السلام د) امام زمان علیه السلام
 ۸- کدامیک از ویژگی‌های زیر به عنوان توصیف امام زمان علیه السلام در خطابه غدیر توسط پیامبر عنوان نشده است؟

الف) بدانید او ولی خدا در زمین است و حکم کننده الهی در میان بندگان و امین او در آشکار و نهان
 ب) اوست که پیشینیان به او بشارت داده‌اند

ج) اوست که نماز را بر پا داشته و در حال رکوع زکات داده است و در هر حال خداوند عزّ و جلّ را قصد می‌کند

د) اوست وارث هر علم و محیط بر هر فهم

۹- پس از خطابه غدیر پیامبر ﷺ دستور می‌دهند که حاضران با امیر مؤمنان بیعت کنند. از جمله اولین کسانی که در غدیر خود را جلو انداختند و در هنگام بیعت به امیر مؤمنان گفتند: «بِحِّ بَحِّ یابن ابی طالب اصبحت مولای و مولی کل مسلم» چه کسانی بودند؟

الف) عمرو و ابوبکر (ب) معاویه و عمروعاص (ج) حارث فہری و دوازده یارش (د) ابوسفیان و عثمان
۱۰- این جملہ پیامبر ﷺ در خطابہ غدیر در رابطہ پیام غدیر و ولایت امیرالمؤمنین ﷺ و ائمہ اطہار علیہم السلام
به چه معناست: «فلیبلغ الحاضر الغائب و الوالد الولد الی یوم القیامۃ»

الف) پدرانی که حاضرند پیام غدیر را به فرزندانشان که غایبند تا روز قیامت برسانند.

ب) پس حاضران به غایبان و پدران به فرزندان برسانند... تا روز رستاخیز

ج) کسانی که حاضرند به غایبان و پدران و فرزندان تا روز قیامت برسانند

د) هر سه مورد

۱۱- کدام یک از موارد زیر جزو وقایع تاریخ عید غدیر نمی‌باشد؟

الف) روز نجات حضرت ابراہیم علیہ السلام از آتش (ب) روز عرضه ولایت بر اهل آسمانها

ج) روز میلاد مسعود امیرالمؤمنین ﷺ (د) روز قبول توبہ آدم علیہ السلام

۱۲- برترین عید امت پیامبر کدام است؟

الف) عید قربان (ب) عید فطر (ج) عید غدیر خم (د) روز جمعہ

۱۳- در کدام جنگ امیرالمؤمنین ﷺ یک تنه در برابر دشمنان می‌ایستد و با ضربه‌ای سنگین، کلاه خود،

دست و سر پهلوان یهود «مرحب» را به دو نیم می‌کند و باعث پیروزی مسلمین می‌شود؟

الف) جنگ بدر (ب) جنگ احد (ج) جنگ خندق (د) جنگ خیبر

۱۴- «من دو چیز گران بها در میان شما به امانت می‌گذارم که اگر به این دو جنگ زنید هرگز گمراه نخواہید
شد. کتاب خدا و عترتم، یعنی اهل بیتم. این دو هرگز از هم جدا نمی‌شوند تا در روز قیامت در کنار حوض

کوثر، بر من وارد شوند.»

این فرمایش پیامبر ﷺ که به حدیث ثقلین مشہور است در حجۃ الوداع در کدام موقف اعلان عمومی
شد؟

الف) در عرفہ (ب) در منی (ج) در غدیر خم (د) هر سه

۱۵- طبق فرمایش حضرت علی بن موسی الرضا علیہ السلام در روز عید غدیر هنگام دیدار برادر ایمانی خود باید
چه بگوئیم؟

الف) اللہ اکبر، اللہ اکبر، الحمد للہ علی ما ہدینا و لہ الشکر علی ما اولینا

ب) الحمد للہ الذی جعلنا من المتمسکین بولایۃ امیرالمؤمنین ﷺ

ج) برائۃ من اللہ و رسوله الی الذین عاہدتم من المشرکین

د) السلام علیک یا امیرالمؤمنین

پاسخنامه

نام و نام خانوادگی: .....

آدرس و تلفن: .....

☐ د	☐ ج	☐ ب	☐ الف - ۱
☐ د	☐ ج	☐ ب	☐ الف - ۲
☐ د	☐ ج	☐ ب	☐ الف - ۳
☐ د	☐ ج	☐ ب	☐ الف - ۴
☐ د	☐ ج	☐ ب	☐ الف - ۵
☐ د	☐ ج	☐ ب	☐ الف - ۶
☐ د	☐ ج	☐ ب	☐ الف - ۷
☐ د	☐ ج	☐ ب	☐ الف - ۸
☐ د	☐ ج	☐ ب	☐ الف - ۹
☐ د	☐ ج	☐ ب	☐ الف - ۱۰
☐ د	☐ ج	☐ ب	☐ الف - ۱۱
☐ د	☐ ج	☐ ب	☐ الف - ۱۲
☐ د	☐ ج	☐ ب	☐ الف - ۱۳
☐ د	☐ ج	☐ ب	☐ الف - ۱۴
☐ د	☐ ج	☐ ب	☐ الف - ۱۵